

Forord

Før jeg begynte å studere jobbet jeg som tilkallingsvakt i en barnehage. Denne barnehagen var preget av et stort mangfold av barn med mange ulike bakgrunner. En dag på jobb så jeg ei lita jente sitte alene. Jeg bestemte meg for å gå bort til henne og forhøre meg om alt var bra. Spørsmålet mitt satte i gang en samtale mellom meg og jenta. Jeg husker ikke i detalj hva denne samtalen handlet om, men jeg husker at hun på et tidspunkt stoppet opp og så på meg. Etter litt sa hun: «*du ser ut som en prinsesse*». Forbauset over komplementet fra jenta svarte jeg: «*å, takk, det syns jeg du også gjør*». Videre så jenta rart på meg og svarte: «*jeg kan da ikke se ut som en prinsesse. Prinsesser ser ikke ut som meg*». Jenta var av vietnamesisk opprinnelse og så ikke ut som prinsessene som ble framstilt i bøkene og filmene i barnehagen. Kommentaren gjorde meg helt stum og ikke minst trist. Det var en slående sannhet i det hun sa. Dette hadde jeg aldri tenkt over før. Episoden var gnisten til en rekke spørsmål som har preget meg siden.

Denne oppgaven ble skrevet som en avslutning på et fem år langt studie på NTNU Dragvoll. Veien mot en fullført masteroppgave har vært lang og utfordrende, men også veldig givende, både faglig og personlig.

Jeg vil i den forbindelse takke samboer, familie og venner for å ha støttet meg og holdt ut med meg i en periode preget lite tilstedeværelse og mye jobbing.

Jeg vil også takke min veileder Carla Chinga-Ramirez for god faglig veiledning gjennom hele prosessen.

Marte Elise Howell Logan, 2017.

Sammendrag

Temaet for denne masteroppgaven er minoritetskvinner som jobber innenfor høyere utdanning i Norge. Den handler om hvordan kvinner med minoritetsbakgrunn erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge i dag og baserer seg på fem kvinners livshistorier og erfaringer.

Kvinnenes livshistorier og erfaringer ble i denne studien analysert gjennom et interseksjonelt perspektiv med innslag fra postkolonial feminisme.

Resultatet av analysene vises i oppgavens to analysekapitler: *personsentrerte analyser* og *interseksjonalitetsanalyser*. Første analysekapittel tar for seg hver av kvinnenes erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge i dag på et individuelt nivå. Kvinnenes erfaringer analyseres i dette kapitlet gjennom kategoriene etnisitet, kjønn, tid og klasse. Andre analysekapittel setter nevnte kategorier i sammenheng og undersøker hvordan disse virker sammen og påvirker kvinnenes erfaringer. I dette kapitlet sammenlignes kvinnenes erfaringer på et institusjonelt nivå og ses i lys av overordnede idéer i samfunnet.

Studiens funn er at minoritetskvinnene på tross av å jobbe i en arbeidskontekst som i de senere årene har blitt mer mangfoldig, opplever utenforskap og diskriminering som bunner ut i at det innenfor høyere utdanning i Norge kan se ut til å eksistere en hvit og mannlig norm. Satt opp mot denne normen avviker minoritetskvinnene både som utenlandske og som kvinner, noe som er med på å påvirke hvordan de opplever å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge i dag.

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	1
1.1	Forskerens forforståelse og refleksivitet	2
1.2	Høyere utdanning som kontekst	3
1.3	Problemstilling og oppgavens oppbygning	3
2.	Tidligere forskning, vitenskapsteori og teori.....	5
2.1	Tidligere forskning	5
2.2	Vitenskapsteori	7
2.3	Teori	8
	Postkolonial teori.....	8
	Postkolonial feminisme	8
	Interseksjonalitet som teoretisk begrep	9
	En amerikansk og en nordisk modell	11
	Etnisitet, kjønn og klasse.....	12
3.	Metode.....	15
3.1	Kvalitative intervju.....	15
3.2	Narrativ tilnærming	15
3.3	Forskningsprosessen.....	16
	Tema og problemstilling.....	16
	Teoretiske refleksjoner	17
	Empiri.....	17
3.4	Håndverket	18
	Utvalget	19
	Rekruttering av deltagere	19
	Presentasjon av deltagerne	20
	Innsamling av data.....	21
	Transkribering	22
3.5	Analyseprosessen	23
	Dekontekstualisering og rekontekstualisering av det skriftlige materialet.....	23
	Utarbeiding av kategoriene.....	25
	Personsenterte analyser og interseksjonalitetsanalyser	26
3.6	Etiske hensyn.....	27
4.	Personsenterte analyser	28
4.1	Raana	28
	Etnisitet.....	28
	Kjønn.....	31

Tid	33
Klasse	33
4.2 Khalila	34
Etnisitet.....	35
Kjønn	36
Tid	38
Klasse	39
4.3 Irina	40
Etnisitet.....	40
Kjønn	41
Tid	43
Klasse	44
4.4 Maria	45
Etnisitet og kjønn.....	45
Tid	47
Klasse	48
4.5 Kjersti	48
Kjønn	49
Klasse	50
5. Interseksjonalitetsanalyser.....	53
5.1 Etnisitet og kjønn.....	53
Kvinner på feil måte	54
Den mannlige hvite normen	57
5.2 Klasse og tid	59
6. Konklusjon og videre forskning	63

1. Innledning

Norge i dag blir et stadig mer mangfoldig samfunn sett i sammenheng med dagens økte innvandring. Fra 1990 til 2016 har hele 788 531 mennesker innvandret til Norge av ulike årsaker (Statistisk sentralbyrå², 2017) og i fjerde kvartal av 2016 var 392 566 innvandrere i aldersgruppen 15-74 år sysselsatt i Norge (Statistisk sentralbyrå¹, 2017).

I takt med at flere og flere innvandrere tar del i arbeidslivet er det også flere og flere som tar høyere utdanning og søker jobber innenfor den akademiske sektoren. Av alle kvinner som tar treårig høyere utdanning i Norge er 10,3 prosent av kvinnene innvandrere og av alle kvinner som tar en femåring høyere utdanning er 12,3 prosent av kvinnene av innvandrerbakgrunn (Statistisk sentralbyrå³, 2017). Tall fra tidlig 2000-tallet viser at til tross for at det fantes en stor andel førstegenerasjonsinnvandrere som valgte bort den videregående skolen, økte andelen minoritetsungdom som fullførte videregående og gikk videre til høyere utdanning (Statistisk sentralbyrå, 2005).

Utdanning i Norge i dag har et mål om å redusere forskjeller og fremme tilhørighet, og bygger på en idé om at alle mennesker skal ha samme mulighet til å få en god utdanning (Telhaug, 2015; Volckmar, 2011). I dag er det stadig flere innvandrere som både gjennomfører høyere utdanning og senere søker stillinger innenfor det akademiske feltet. På amanuensis- og professornivå er andelen utlandsfødte ansatte rundt 20% og man finner en spesielt markant økning i antall innvandrere med stipendiatstillinger (Arbeidsforskningsinstituttet, 2016). Samtidig som man opplever denne økningen rapporteres det at det for innvandrere kan være mer krevende enn for majoritetsbefolkningen å få faste stillinger og en karriere innenfor høyere utdanning i Norge. De nevnte årsakene til dette er manglende norskkunnskaper, kultur- og kontekstforståelse samt manglende nettverk. Videre rapporteres det at inkluderingsarbeidet etter ansettelsene oppleves som mangelfull og at lite gjøres for å skape inkluderende arbeidsplasser (Arbeidsforskningsinstituttet, 2016).

Ifølge rapporten fra arbeidsforskningsinstituttet har personer med majoritetsbakgrunn og personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn tilnærmet lik gjennomsnittlig ansiennitet. Likevel er personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn overrepresentert i lavere undervisningsstillinger og forskerstillinger, og underrepresentert i professorater (Arbeidsforskningsinstituttet, 2016).

Sett ut i fra arbeidsforskningsinstituttets rapportering av minoriteters utfordringer med å få faste stillinger og det faktum at minoriteter er underrepresentert i høyere stillinger som professorater, kan det være relevant å stille spørsmål ved hvor godt norske universiteter og høyskoler ivaretar målet om å redusere forskjeller og fremme tilhørighet. I dette spørsmålet vil det være viktig å ikke bare støtte seg på kvantitative tall, men også gå inn å undersøke hvordan mennesker med minoritetsbakgrunn erfarer og opplever å jobbe innenfor høyere utdanning i dag.

1.1 Forskerens forforståelse og refleksivitet

Å forholde seg refleksivt til eget datamateriale innebærer at man i forkant av et forskningsprosjekt reflekterer over hvordan egen rolle og egne perspektiver påvirker prosjektets datainnsamling og tolkningsprosess (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010). Jeg vil i dette delkapittelet gi en kort beskrivelse av interesser jeg hadde i forkant av mine teoretiske valg og forskningsspørsmål.

Grunnlaget for min interesse for samfunnsvitenskap og samfunnsvitenskapelige spørsmål kommer av en nysgjerrighet knyttet til mennesker rundt meg og hvordan de kan forstås. Mitt første møte med samfunnsvitenskapelige perspektiver var et årsstudium i sosialantropologi som gjennom hele studieløpet har påvirket mine interesser og de spørsmål jeg har stilt. Gjennom det antropologiske og kulturrelativistiske perspektivet fikk jeg en helt ny måte å forstå verden og menneskene rundt meg. Idéen om at kulturer og mennesker forstås best ut i fra seg selv og ikke kan sammenlignes og rangeres ut i fra andre, er noe som gjennomgående i min tid som student og i denne masteroppgaven har påvirket både teoretiske valg og forskningsspørsmål.

Etter den sosialantropologiske inngangen til mine studieår gikk ferden videre til en samfunnsvitenskapelig utdanning med fordypning i pedagogikk som jeg etter hvert tok en bachelorgrad og nå en mastergrad i. Denne utdanningen har bydd på en tverrfaglig tilnærming til spørsmål knyttet til utdanning, oppvekst og samfunn med blant annet psykologiske, sosiologiske, historiske, politiske, filosofiske og didaktiske perspektiver. Et perspektiv som gjennomgående har vært av interesse er det sosiologiske perspektivet på utdanning og samfunn som i dag sammen med det nært beslektede sosialantropologiske perspektivet har vekket en interesse for å lære mer om tema som etnisitet, kjønn og klasse.

1.2 Høyere utdanning som kontekst

I denne oppgaven velger jeg å ta utgangspunkt i minoritetskvinner som jobber innenfor høyere utdanning i Norge. Mer spesifikt har jeg valgt å fokusere på kvinner som er sysselsatt i norske universiteter eller høyskoler med stillinger som henholdsvis doktorgradsstipendiat, førsteamanuensis og professor.

Konteksten for oppgaven min er historisk sett en privilegert del av norsk arbeidsliv som i de senere årene har gjennomgått store globale, sosiale og økonomiske endringer som blant annet har endret arbeidstakernes status, funksjon og i noe grad endret den kjønnsmessige og etniske sammensetningen (Arbeidsforskningsinstituttet, 2016). Bakgrunnen for disse endringene er det økende fokuset på kunnskap, kompetanse og effektivitet i samfunnet vårt (Smeby, 2002), samt framveksten av det globaliserte samfunnet med flere og større universiteter og høyskoler og store studentmasser. Endringene kan ses i form av at det som pleide å være en autonom og selvrekutterende arbeidskultur muliggjort av samfunnets tradisjonelle kjønnsfordeling og klasseskille, har blitt en mer heteronom og målstyrt kultur med individuell konkurranse knyttet til prestasjoner (Arbeidsforskningsinstituttet, 2016). Sett ut i fra framveksten av flere universiteter med større og mer heteronome studentmasser er det i dag viktig å stille spørsmål ved hvordan vi ivaretar det nye mangfoldet av arbeidstakere innenfor høyere utdanning.

1.3 Problemstilling og oppgavens oppbygning

Sett ut i fra interessen for minoritetskvinner som jobber innenfor høyere utdanning, minoriteters utfordringer i den akademiske sektoren samt teoretiske og metodiske drøftinger, har jeg kommet fram til følgende problemstilling:

«Hvordan erfarer ikke-vestlige minoritetskvinner å arbeide innenfor høyere utdanning i Norge?».

Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å gjelde ikke-vestlige minoritetskvinner. Det vil si at det i denne studien ikke er representert minoritetskvinner av vestlig opprinnelse. Videre er oppgaven begrenset til å fokusere på ikke-vestlige kvinner som jobber innenfor høyere utdanning og ikke studenter. Jeg har i tillegg valgt å ha med en deltager av norsk opprinnelse for å synliggjøre minoritetskvinnenes erfaringer og hvordan disse potensielt skiller seg fra majoritetens erfaringer (Staunæs & Søndergaard, 2006).

For å besvare oppgavens problemstilling har jeg intervjuet minoritetskvinner med ulike stillinger innenfor høyere utdanning i Norge og videre analysert datamaterialet ut i fra relevante teoretiske perspektiv. Jeg vil i påfølgende kapittel ta for meg relevant tidligere forskning fra en nordisk kontekst, mitt vitenskapsteoretiske ståsted samt gjøre rede for oppgavens teoretiske grunnlag. I kapittel 3 vil jeg ta for meg metodiske valg jeg har tatt gjennom forskningsprosessen etterfulgt av to analysekapittel. I kapittel 4 studeres kvinnenes erfaringer på et individuelt nivå, mens minoritetskvinnenes erfaringer i kapittel 5 løftes opp på et institusjonelt og strukturelt nivå. I kapittel 6 vil jeg gjøre rede for studiens funn samt avsluttende refleksjoner.

2. Tidligere forskning, vitenskapsteori og teori

Jeg vil i dette kapittelet ta for meg tidligere forskning, vitenskapsteoretisk posisjonering og teori.

2.1 Tidligere forskning

I dette delkapittelet vil jeg redegjøre for relevant tidligere forskning på minoriteter som jobber innenfor høyere utdanning. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i forskning fra nordisk kontekst, da det i Norge alene finnes lite forskning på nettopp dette feltet.

I februar 2016 publiserte Arbeidsforskningsinstituttet en rapport om karriereløp og barrierer for innvandrere i norsk academia bestående av en litteraturstudie, utvalgsanalyser, relevant statistikk samt casestudier. I rapporten konstateres det at det i nordisk kontekst finnes lite forskning på området og at forskningen som finnes om etnisk mangfold i stillinger innenfor høyere utdanning er fragmentarisk og tynt empirisk basert (Arbeidsforskningsinstituttet, 2016). Rapporten viser videre til funn som peker på at høyere utdanning og forskning i Norge de senere årene i større grad preges av et etnisk, språklig og kulturelt mangfold. Likevel rapporteres det som nevnt innledningsvis at personer med innvandringsbakgrunn har mindre sannsynlighet til å få stillinger innenfor universiteter og høyskoler enn personer fra majoritetsbefolkningen. Her pekes det på at manglende norskkunnskaper, manglende nettverk samt manglende kultur- og kontekstforståelse kan stå i veien for faste ansettelse og karriere innenfor høyere utdanning og forskning (Arbeidsforskningsinstituttet, 2016).

Høgskolesektoren i Sverige preges også i større grad enn tidligere av mangfold. Likevel viser en studie av den svenske høyskolekonteksten at utenlandsfødte akademikere har størst sannsynlighet for å lykkes dersom de kommer fra nordamerikanske eller europeiske land (Göransson & Lidegran, 2005). Videre viser studien at sjansen for å lykkes er større dersom man i ung alder innvandret til Sverige, samt fullfører grunnskole og høgskole i Sverige. Årsaken til dette hevdes i denne studien å være språkopplæring, etablerte nettverk og kjennskap til svenske regler. Videre trekkes utdanningskapital fram som viktig, som i denne studien handler om hvorvidt deltagerne har foreldre med høy utdanningskapital (Göransson & Lidegran, 2005).

I forskning på studenter og ansatte ved et universitet i Sverige hevdes det at svenskhet innad i det akademiske miljøet ses på som en gitt norm. Dette fører til at studenter og ansatte med

innvandrerbakgrunn må forholde seg til en rolle som «fremmede» og «avvikende». Dette innebærer å måtte svare på krenkende spørsmål, bli språklig korrigert, forklare sin tilstedeværelse på universitetet og forholde seg til sine omgivelser i en forsvarsposisjon (de los Reyes, 2010; de los Reyes, 2007). Gjennom å utsettes for dette plasseres studentene og de ansatte med innvandrerbakgrunn utenfor den svenske normen. Videre er det vanskelig for mange å vite akkurat hvorfor de blir utsatt for diskriminering. Her kan flere årsaker som eksempelvis kjønn, klasse, funksjonalitet og alder spille inn. Forskningen viser også at stillhet omkring tema som etnisitet er med på å opprettholde avvikende posisjoner. Ved å overse andre menneskers undertrykkelseserfaringer legger man heller ikke til rette for forandring. Studien synliggjorde også deltagerens oppfatning av at deres akademiske kompetanse sammenlignet med andres, ble ansett som mindre vitenskapelig på bakgrunn av deres minoritetsbakgrunn (de los Reyes, 2010; de los Reyes, 2007).

I en studie som ser på representasjoner av å være en «god forsker» innenfor svensk høyere utdanning og forskning sammenlignes kvinner med migrantbakgrunn med deres svenske kolleger. I studien indikeres det at «hvithet» er en kvalitet som bindes opp mot suksess. Forskere av annen bakgrunn og farge vil i møte med en svensk fargeblindhetsdiskurs usynliggjøres. Begrepet «fargeblindhet» ilegges en motvillighet til å bruke ordet «farge» i forbindelse med rase, basert på troen om at bruken av ordet vil konstruere ulikhet. Innenfor svensk academia vil denne fargeblindheten tildekke en hvit og mannlig norm og på så måte ikke utfordre den for å sikre større mangfold (Mählck, 2013).

Annen forskning fra akademisk kontekst i Sverige hevder at etnisitetsdiskurser og kjønnsdiskurser innenfor høyere utdanning ofte blir satt opp mot hverandre. Det indikeres videre at kampen for etnisk mangfold på den politiske agendaen overskygger likestillingsdebatten. Et annet interessant funn fra samme forskning er at det svenske språket ser ut til å skape inkluderings- og ekskluderingskulturer i avdelingene som inngikk i studien. Dette viser seg både gjennom formell informasjon i e-poster og på møter, og mer uformelle avgjørelser og kommunikasjon i pauser (Mählck & Thaver, 2010).

I sin helhet viser disse innslagene fra nordisk forskning at det på tross av større mangfold innen høyere utdanning, fortsatt eksisterer problemer knyttet til rekruttering og inkludering av minoriteter.

2.2 Vitenskapsteori

I denne oppgaven har jeg valgt å posisjonere meg innenfor den poststrukturalistiske tradisjonen innenfor samfunnsvitenskapen og vil i dette avsnittet gjøre rede for de vitenskapsteoretiske idéene som ligger til grunn for denne studien. Dette er for å skape en dypere forståelse av teoretiske og metodiske valg som er gjort i denne oppgaven.

Poststrukturalisme er en retning innenfor vitenskapsteorien som nærmest brukes synonymt med postmodernisme (Hjardemaal, 2014). Målet innenfor det poststrukturelle perspektivet er å problematisere og dekonstruere etablerte sannheter om samfunnet som en motreaksjon på opplysningstidens idéer om fornuft, framskritt og utvikling (Hjardemaal, 2014; Kvale & Brinkmann, 2015). Universelle tankesystemer basert på opplysningstidens grunntanker ble møtt med mistro, og idéen om at kunnskap er et speilbilde av virkeligheten ble erstattet av en idé om at virkeligheten konstrueres gjennom menneskers fortolkning (Kvale & Brinkmann, 2015). I vitenskapen snakker man gjerne om positivismen som en filosofisk tradisjon som har hatt stor betydning for kunnskapsproduksjonen innenfor samfunnsvitenskapene. Innenfor den positivistiske samfunnsforskningen var målet å komme fram til generelle lover om menneskelig atferd (Kvale & Brinkmann, 2015). Innenfor den positivistiske retningen ses data som noe som allerede eksisterer og forskeres oppgave blir derfor å samle og systematisere disse dataene. Videre skal dataene som samles være observerbare. I dag favner dette også data som er målbare eller mulige å registrere (Alvesson & Sköldberg, 2009:17).

Selv om man i dag ikke kan snakke om en streng positivistisk tankegang innenfor samfunnsvitenskapene, kan det trekkes tråder mellom den metodologiske positivismen og kvantitativ forskning (Kvale & Brinkmann, 2015). Alvesson og Sköldberg skriver i sin bok om refleksiv metodologi at problemet med kvantitativ forskning på sosiale fenomener er at kvantitativ forskning ofte er tvetydig og skjuler de sosiale normene klassifikasjonene baserer seg på (Alvesson & Sköldberg, 2009:8). I stedet for å trekke entydige logiske slutninger er det sentrale innenfor poststrukturalismen å jobbe mot muligheten for flertydige, komplekse og varierte tolkninger. Videre bygger poststrukturalismen på en idé om at virkeligheten burde representeres på flere måter og av flere stemmer og stiller seg kritisk til idéen om én sann representasjon og tolkning av virkeligheten (Alvesson & Sköldberg, 2009:183-184).

Grunnlaget for valget av et poststrukturalistisk idégrunnlag i denne oppgaven var ønsket om å synliggjøre minoritetskvinnenes stemmer og åpne opp muligheten for at deres erfaringer skiller seg fra majoritetens erfaringer.

2.3 Teori

Denne studien har som hensikt å studere hvordan ikke-vestlige minoritetskvinner erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. Det teoretiske utgangspunktet for denne studien er hentet fra det interseksjonelle perspektivet som bygger på en idé om at analyser av makt ikke kan reduseres til atskilte analyser av kategorier som etnisitet, kjønn eller klasse. Makt må sett ut i fra det interseksjonelle perspektivet ses som simultane prosesser som bidrar til å opprettholde relasjoner av overordning og underordning (de los Reyes & Mulinari, 2014). Som en del av studiens teoretiske utgangspunkt er det videre innhentet innslag fra den postkoloniale feminismen som et utgangspunkt for å bedre kunne forstå hvordan minoritetskvinner i Norge erfarer arbeid innenfor høyere utdanning. Første del av kapitlet vil ta utgangspunkt i idéer hentet fra postkolonial teori og den postkoloniale feminismen. Videre vil jeg gjøre rede for det interseksjonelle perspektivet og den nordiske modellen for interseksjonalitet som ligger til grunn for denne studien. Avslutningsvis vil jeg ta for meg begrepene etnisitet, kjønn og klasse.

Postkolonial teori

I teorier knyttet til makt og ulikhet representerer den postkoloniale teorien en helt ny måte å forstå makt og ulikhet på sett ut i fra koloniseringens effekter. Sentralt for den postkoloniale teorien er å studere linken mellom koloniseringsprosesser og diskurser som konstruerer et hierarkisk forhold mellom ulike verdensoppfatninger, der vesten framstilles som «sivilisasjonens vugge» (Reyes & Mulinari, 2014).

Postkolonial feminisme

Den postkoloniale feminismen har sin bakgrunn i feministiske forskeres kritikk av den modernistiske tankegangen basert på blant annet idéen om universalisme og en gjennomtrengende «hvit» og mannlig norm (de los Reyes, 2011). Innenfor den feministiske forskningen har det å stille spørsmål ved kjønnets betydning i skapelsen av subjektet vært svært betydningsfullt. Den postkoloniale feminismen må også ses i sammenheng med den postkoloniale forskningen som stiller spørsmål ved dagens konsekvenser av den europeiske koloniseringen og det modernistiske eurosentrisk verdensbildet. Det stilles spørsmål om hvordan historier, diskurser, kunnskap og kultur opprettholder idéen om en universell

utviklingslinje som plasserer ulike mennesker og kulturer på ulike utviklingsstadier. Sentralt for den modernistiske tankegangen er idéen om det mindreverdige og avvikende ikke-vestlige mennesket som defineres i kontrast til det vestlige moderne mennesket (de los Reyes, 2011).

Paulina de los Reyes skriver i sin bok om postkolonial feminisme at idéene bak den postkoloniale feminismen av mange ses på som et svar på en kjønnsblind postkolonial teori og den tradisjonelle vestlige feminismens mangel på spørsmål omkring rasisme og hvithetens hegemoni. På den måten vil den postkoloniale feminismen kunne tilføye et kjønnsperspektiv til det postkoloniale perspektivet og likeså et rasekritisk perspektiv til den tradisjonelle feminismen. I svensk kontekst har postkolonial feminisme blitt en samlebetegnelse for intellektuelle samtaler som kobler kritikken av rasisme, sexisme, heterosexisme (de los Reyes, 2011) og klasseundertrykkelse (Molina, 2004) til et anliggende av dominansformer på globalt nivå. Videre har tekster som omhandler rasisme, kulturalisme, nasjonalisme og kolonialisme blitt viktige fortolkningsrammer for å analysere og forstå forskjellige kvinners ulike erfaringer av undertrykkelse (de los Reyes, 2011).

Sentralt for denne studien er å ikke bare fokusere på deltagerens erfaringer som kvinner, men å også inkludere etnisitetsaspektet ved deres erfaringer som minoritetskvinner i stillinger innenfor høyere utdanning i Norge.

Interseksjonalitet som teoretisk begrep

Interseksjonalitet er et teoretisk begrep bygget på en idé om at maktanalyser ikke kan reduseres til adskilte analyser av kategorier som klasse, kjønn eller rase. Interseksjonalitet som teoretisk begrep oppstod som et resultat av kritikker rettet mot den «hvite» tradisjonelle feminismen (de los Reyes & Mulinari, 2014; Berg, Flemmen & Gullikstad, 2010; de los Reyes, 2010). Paulina de los Reyes og Diana Mulinari skriver i sin bok om interseksjonalitet at årsaken til kritikken var at kvinner med annen bakgrunn ikke kjente seg igjen i den «hvite» feminismen og dens ekskluderende idéer og praksiser (de los Reyes & Mulinari, 2014). Interseksjonalitet handler til forskjell fra de tradisjonelle feministiske teoriene om interseksjonen eller krysningpunktet mellom både rasemessige og kjønnsmessige undertrykkende strukturer (de los Reyes & Mulinari, 2014; Berg, Flemmen & Gullikstad, 2010).

Et interseksjonelt perspektiv undersøker hvordan makt og ulikhet veves inn i menneskers oppfatning av hvithet, mannlighet, kjønnsstilørighet, klassetilørighet, heteroseksualitet, med

mer, gjennom en konstant skapelse av nye markører som danner et skille mellom «oss» og «dem». Sentralt for et interseksjonelt perspektiv er den synliggjorte koblingen mellom makt og ulikhet og individers ulike muligheter til å agere som subjekt innenfor rammen for samfunnsstrukturer, interseksjonelle praksiser og rådende ideologier (de los Reyes & Mulinari, 2014).

I tråd med den postmoderne tradisjonen har forskere innenfor det interseksjonelle perspektivet gått fra å se makt ut i fra en endimensjonal forståelse til å forstå makt som simultane prosesser som konstruerer og opprettholder relasjoner av overordning og underordning mellom individer og grupper. Sett ut i fra et interseksjonelt perspektiv finnes det ingen sosiale posisjoner som ikke konstrueres ut i fra kategorier som kjønn, klasse og etnisitet. Sagt på en annen måte vil aldri en kvinne bare være en kvinne, eller en mann bare en mann, uten å også ha en plassering i et klasse- og rasemessig hierarki (de los Reyes & Mulinari, 2014). I denne studien er ikke målet å undersøke kategoriene kvinnene inngår i adskilt, men å studere hvordan disse virker sammen og påvirker kvinnenens opplevelser av å være ikke-vestlige minoritetskvinner innenfor høyere utdanning i Norge i dag.

Det har foregått mange debatter omkring interseksjonalitet som begrep. Begrepet har innad i Norge ikke fått et spesielt godt fotfeste, men sett ut i fra en amerikansk og europeisk forskningskontekst har begrepet de siste femten årene vokst frem i stor grad. I nordisk kontekst, og mer spesifikt i Sverige, snakker man om en interseksjonell vending og i Tyskland har enkelte gått så langt som å kalle det et paradigmeskifte innenfor kjønnsforskning. Sentralt for begrepet er metaforen om sammenvevingen eller sammenfiltringen av ulike sosiale kategorier og disse kategoriernes betydning for ulike individers samfunnsliv. Dette innebærer å undersøke hvordan ulike kategorier som for eksempel kjønn og etnisitet påvirker kulturelle forståelser, sosiale praksiser og institusjoner i samfunnet sett ut i fra et maktperspektiv (Gullikstad, 2013).

Et sentralt tema innenfor debattene har vært begrepets teoretiske og metodologiske status og hvorvidt interseksjonalitetsbegrepet egner seg til forskning eller om det bare kan regnes som en metafor. I sin artikkel om interseksjonalitet som begrep beskriver Berit Gullikstad (2013) interseksjonalitetsbegrepet som transformativt og åpent og argumenterer videre for at dette aspektet ved begrepet er noe av det som gjør begrepet fruktbart i forskningssammenheng. Begrunnelsen for dette er at begrepets åpenhet legger til rette for å stadig finne nye måter å foreta feministiske analyser. Innenfor interseksjonalitetstradisjonen kan man se at begrepet både vitenskapsteoretisk og metodologisk har hatt veldig ulikt innhold. Jeg vil i det

påfølgende avsnittet gjøre rede for to ulike tradisjoner innenfor det interseksjonelle feltet; den amerikanske modellen og den nordiske modellen (Gullikstad, 2013). Mitt hovedfokus vil ligge på den nordiske tradisjonen som jeg i mitt arbeid har valgt å ta utgangspunkt i.

En amerikansk og en nordisk modell

Den amerikanske interseksjonalitetsmodellen er basert på Kimberlé Crenshaws forskning innenfor jus- og politikkfeltet. Crenshaw brukte interseksjonsmetaforen for å beskrive sammenvevingen av preeksisterende maktdimensjoner som rase/etnisitet, kjønn og klasse. Sentralt for Crenshaws forståelse er beskrivelsen av møtet mellom flere dimensjoner av undertrykkelse (Gullikstad, 2013; Crenshaw, 1990). Fra en svart kvinnes perspektiv kan man analysere krysningen mellom både den rasistiske undertrykkelsen og kvinneundertrykkelse. Det er dermed her snakk om en dobbel undertrykking. Har kvinnen i tillegg tilhørighet i et lavere samfunnslag, kan man snakke om en trippel undertrykking ved å legge til et klasseperspektiv i analysen (Gullikstad, 2013; Crenshaw, 1990). Den amerikanske modellen tilbyr rike beskrivelser av det såkalte «veikrysset» mellom de tre ulike dimensjonene av undertrykking, men baserer seg på relativt uforanderlige kategorier og åpner ikke opp for at andre kategorier enn rase/etnisitet, kjønn og klasse kan bidra til sosial ulikhet (Gullikstad, 2013).

Den nordiske og europeiske modellen har i kontrast med den amerikanske modellen plassert seg innenfor en poststrukturell forståelse og tilbyr med dette en bredere forståelse av interseksjonalitetsbegrepet med fokus på sammenkrysningen av kategoriene og hva som skjer i nettopp dette krysset. Sentralt for denne forståelsen er at man på forhånd ikke kan si noe om hvilke kategorier som gjør seg gjeldende og heller ikke om noen av kategoriene er mer dominerende enn andre (Gullikstad, 2013). Sagt med andre ord betyr dette at alle individer posisjoneres ut i fra mange ulike forskjellsskapende kjennetegn som virker bestemmende på liv og identitet, men at hvilke subjektposisjoner som gjøres relevante varierer fra kontekst til kontekst (Gullikstad, 2013; Berg, Flemmen & Gullikstad, 2010).

Den brede forståelsen av interseksjonalitet åpner ikke bare for en forståelse av undertrykking, men ser også på individers ulike identitets- og handlingsmuligheter. Innenfor den nordiske modellen presenteres en ny metafor som beskrives som «det rotete tilblivelsesrommet» (Gullikstad, 2013). Til grunn for denne metaforen ligger forståelsen av sosiale kategorier som

noe som skapes i relasjoner, gjennom handlinger og utsagn. Sosiale kategorier er ikke noe vi på forhånd har eller er. Denne poststrukturelle forståelsen stiller seg i kontrast med den amerikanske strukturelle forståelsen som ser ulike sosiale kategorier som vesensforskjellige, relativt uforanderlige og forhåndseksisterende samfunnsstrukturer (Gullikstad, 2013).

For å forstå makt er det viktig å være bevisst de ulike nivåene makt kan studeres ut i fra og hvordan disse ulike nivåene spiller sammen. Her kan man skille mellom de individuelle, institusjonelle og strukturelle nivåene (Gullikstad, 2013). Den interseksjonelle forståelsen av makt ser konstruksjonen av makt og underordning som et resultat av individer, kunnskap vi tar for gitt, diskurser, materielle vilkår og ideologier. Å studere makt ut i fra det interseksjonelle perspektivet betyr å dekonstruere diskurser, synliggjøre sammenhenger og skape motbilder med mål om å denaturalisere det som tas for gitt og samtidig løfte fram menneskers handlinger på en eller flere av nivåene der makt kan studeres (Reyes & Mulinari, 2014).

Refleksjoner om etnisitet, kjønn og klasse

I hverdagspråket vårt brukes ordet *etnisitet* ofte synonymt med en persons nasjonale opphav. Etnisitet kan ses på som en grensemarkør som sier noe om hvem som kan plasseres innenfor eller hvem som plasseres utenfor en type tilhørighet. Det finnes mange ulike forhold som vil kunne være med på å skape etnisk tilhørighet. Dette kan for eksempel være sosial status, utdanningsnivå, klasse og kjønn (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002).

Hva som gjøres relevant ved et menneske vil kunne variere fra kontekst til kontekst og etnisitet har på den måten noe instrumentelt ved seg. Både individer selv og omgivelser kan ta i bruk den etniske tilhørigheten og konstruere den ulikt i ulike kontekster. Dette kan for eksempel innebære å i noen kontekster gjøre etnisiteten relevant eller i andre kontekster å la være. Konteksten man ser etnisiteten ut ifra vil videre være utgangspunktet for ulike handlingsrepertoar (Gullikstad, Laurisen & Berg, 2002). Etnisitet ses som noe relasjonelt ved at det er i møtet mellom mennesker at etnisiteten gjør seg gjeldende. Etnisiteten kan på så måte ikke ses på som en statisk iboende egenskap ved et individ eller en gruppe (Gullikstad, Laurisen & Berg, 2002; Berg & Kristiansen, 2010).

Kjønn har på samme måte som etnisitet et instrumentelt og relasjonelt aspekt ved seg. Det vi beskriver som kvinnelig eller mannlig kan ses som representasjoner av kjønn og handler ikke om iboende egenskaper hos individer eller grupper (Gullikstad, Laurisen & Berg, 2002).

Kjønn er noe individer «gjør» og disse representasjonene kategoriserer videre ulike fenomener som enten kvinnelige eller mannlige, basert på diskursiv kunnskap om at det er de fysiologiske skillene mellom kvinner og menn som konstituerer to atskilte kjønnskategorier. Sett ut i fra at kjønn er noe som «gjøres» og ikke iboende egenskaper, er det ingen selvfølge hva som regnes som mannlige og kvinnelige. Kjønnrepresentasjonene kan dermed ses som både mangetydige og foranderlige (Gullikstad, Laurisen & Berg, 2002).

Selv om at man ser forskjeller på hvordan kjønn blir gjort i dag og for 30 år siden, knyttes fortsatt tradisjonelle egenskaper som fysisk styrke til mannlighet og egenskaper som omsorg til kvinnelighet. Kjønn kan sett ut i fra dette både oppfattes som foranderlig og stabilt. Det stabile ved kjønn kan ses ut i fra det relasjonelle aspektet. Dette går ut på at mannlighet og kvinnelighet skapes i referanse til hverandre. Kvinnelighet blir dermed konstruert i referanse til det mannlige ved at de kvinnelige kjønnrepresentasjonene blir det motsatte av de mannlige kjønnrepresentasjonene (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Kjønn har også et rangerende og hierarkisk aspekt der det ser ut til at det maskuline rangeres over det feminine. Den oppfattede forskjellen mellom kvinner og menn og de ulike representasjonene knyttet til kjønn inngår dermed i en meningsskapende rangering av fenomener (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002; Mills, 1997).

For å videreføre analysene til klassebegrepet, ønsker jeg å ta i bruk begrepet «kulturell kapital» som er hentet fra sosiologen Pierre Bourdieu (Wilken, 2008). Bourdieus teori bygger på en idé om at det i samfunnet finnes flere former for makt og at makt er knyttet opp mot ulike kapitalformer. Den første av kapitalformene er den økonomiske kapitalen som handler om de materielle og økonomiske ressursene et menneske besitter. Den neste kapitalformen er kulturell kapital som handler om ressurser i form av utdanning, legitim kunnskap og kompetanse. I tillegg finnes det en tredje kapitalform, symbolsk kapital, som innebærer evnen til å utnytte de to andre kapitalformene. Ut i fra kapitalbesittelse og kapitalsammensetning kan ulike individer plasseres i lagdelte sosiale landskap (Wilken, 2008).

I utdanningskonteksten er den kulturelle kapitalen sett ut i fra Bourdieus teori svært sentral. Investering i og fordeling av kulturell kapital finner sted innenfor to institusjoner; familien og utdanningsinstitusjonene. Videre hevder Bourdieu at den kulturelle kapitalen som omsettes i familieinstitusjonen er mer verdifull enn den som omsettes i utdanningsinstitusjonene. Sagt med andre ord betyr dette at jo mer kulturell kapital et individ har med seg fra familieinstitusjonen, jo bedre er mulighetene for å kunne akkumulere kulturell kapital i utdanningsinstitusjonene (Wilken, 2008). I denne studien brukes Bourdieus kapitalbegrep for

å analysere de ulike kvinnenenes klassebakgrunn og hvordan denne bakgrunnen har påvirket dem.

Jeg har i dette kapitlet gjort rede for tidligere forskning på minoriteter innenfor høyere utdanning. Jeg har videre gjort rede for oppgavens vitenskapsteoretiske posisjonering. I siste del av kapitlet har jeg gjort rede for oppgavens teoretiske grunnlag. I neste kapittel vil jeg ta for meg metode.

3. Metode

I dette kapittelet vil jeg ta for meg metodiske valg jeg har gjort for å besvare oppgavens problemstilling. I første del av kapittelet vil jeg ta for meg kvalitative intervju og narrativ tilnærming. Videre vil jeg se på håndverket, analyseprosessen og etiske hensyn.

3.1 Kvalitative intervju

Kvalitativ forskning kjennetegnes ved at man går i dybden på et lite og begrenset felt og er ute etter det emiske perspektivet, det vil si deltagerperspektivet. Dette innebærer deltagernes egne forestillinger og oppfatning av sin egen verden (Moen & Kalsdóttir, 2011). Innenfor den kvalitative forskningen er man ofte i direkte kontakt med deltagerne man studerer og forskerens sensitivitet og nærhet er en viktig del av kontakten som utvikles mellom forsker og deltager. Sagt med andre ord bruker forskeren seg selv som middel for å få informasjon om fenomenet hun eller han studerer (Thagaard, 2013).

For å fange deltagerperspektivet i denne studien har jeg valgt å benytte forskningsintervju. Det kvalitative forskningsintervjuet søker å forstå verden sett ut i fra intervjudeltagernes forståelser, erfaringer og opplevelser. Et viktig aspekt ved det kvalitative forskningsintervjuet er at intervjudeltagerne ses som subjekter som gjennom samtaler med forskeren skaper forståelse og mening knyttet til en bestemt intervjutematikk. Intervjudeltagernes subjektposisjon innebærer at de som mennesker er underlagt oppfatninger, diskurser, ideologier og maktrelasjoner. Alle disse faktorene er videre med på å påvirke hva intervjudeltagerne fremstiller og hvordan de fremstiller det (Kvale & Brinkmann, 2015).

3.2 Narrativ tilnærming

Intervjuene som ble gjennomført i forbindelse med denne studien hadde en narrativ tilnærming i søken etter historier fra livet til kvinnene som deltok. I narrative intervjuer ligger fokuset på intervjudeltagernes historier sett ut fra deres eget perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2015). Et narrativt fokus innenfor forskning kan bidra til en forståelse av den sosiale konteksten deltageren er en del av, da det å fortelle en historie er en måte å formidle personlige erfaringer og kulturelle verdier (Thagaard, 2013). Sett ut i fra et narrativt perspektiv er intervjueren videre en aktiv deltager ved å lede samtalen inn på sentrale tema og oppfordre deltageren til å dele (Riessman, 2011).

I denne studien har jeg søkt kvinnes livshistorier. Livshistorier kan brukes for å oppnå en økt forståelse av menneskene man studerer og hvordan de tolker seg selv og sine liv (Johansson, 2005). Gjennom en narrativ tilnærming med fokus på minoritetskvinnens livshistorier ønsket jeg å benytte counter-storytelling, som handler om å løfte fram historiene som ofte ikke blir fortalt. Med dette menes historier som står i opposisjon til majoritetens historier (Merriweather Hunn, Guy & Mangliitz, 2006). I majoritetens historier har hvite, menn, og middel- og overklassen en fordelaktig posisjon, da deres historier framstilles som normative referansepunkter. Majoritetens historier framstår som naturlige deler av hverdagslivet og det stilles sjeldent spørsmål ved disse (Merriweather Hunn, Guy & Mangliitz, 2006).

For individer og grupper som har opplevd å bli tiet og usynliggjort kan intervjuer som baser seg på livshistorier være en nyttig metode, samtidig som det finnes en viss fare for deltagere kan bli gitt en rolle som passive objekt som må reddes (Johansson, 2005). Utgangspunktet for denne studien vil være å bruke kvinnes livshistorier og erfaringer som de selv framstiller dem, for så å tolke disse ut i fra et større rammeverk.

3.3 Forskningsprosessen

Jeg vil i dette delkapittelet ta for meg forskningsprosessen med fokus på tema og problemstilling, teoretiske refleksjoner og empiri.

Tema og problemstilling

I utformingen av prosjektets tema og problemstilling var det viktig å finne ut hva prosjektet skulle fokusere på. Prosjektets problemstilling gir retning for hvem som skal studeres, hvilke metoder som kan benyttes og hvordan analysen kan gjennomføres (Thagaard, 2013). På bakgrunn av interessen for kategorier som kjønn og etnisitet, var ønsket i startfasen av prosjektet å studere jenter eller kvinner med minoritetsbakgrunn. I søken etter problemstilling, og ved å søke etter relevant litteratur og tidligere forskning, la jeg merke til at minoritetskvinner som jobber innenfor høyere utdanning er et lite utforsket felt innenfor utdanningsforskning. Idéen om å studere minoritetskvinner som jobber innenfor høyere utdanning ble derfor utgangspunktet for denne studien. Det var i dette prosjektet viktig å utforme en tydelig og tilstrekkelig avgrenset problemstilling, da dette er en forutsetning for mulighetene for en realisering av prosjektet (Thagaard, 2013).

I spørsmålet om hvem som skulle studeres ble problemstillingen avgrenset ved å velge å studere kvinner med en ikke-vestlig minoritetsbakgrunn. Det ble i startfasen av arbeidet med å utforme en problemstilling også reflektert over om vestlige minoritetskvinner som arbeider innenfor høyere utdanning skulle inngå i denne studien, men grunnet prosjektets rammer og tidsbegrensninger fattet jeg en avgjørelse om å avgrense prosjektet ved å kun fokusere på ikke-vestlige minoritetskvinner. Videre ble oppgavens kontekst avgrenset av et valg om å fokusere på arbeid innenfor høyere utdanning, da muligheten for å også fokusere på studenter ble holdt åpen i tidlige faser av prosjektet. Resultatet av arbeidet med å utforme en avgrenset og retningsgivende problemstilling ble valget om å studere hvordan ikke-vestlige minoritetskvinner erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. I prosessen ble det også besluttet at oppgaven også skulle inkludere en majoritetsstemme for å synliggjøre minoritetskvinnenes erfaringer og hvordan de potensielt skiller seg fra majoritetens erfaringer (Staunæs & Søndergaard, 2006). Utformingen av en god problemstilling er en kontinuerlig prosess i forskningsprosjekter (Thagaard, 2013). Utformingen av problemstillingen i dette prosjekt skjedde over tid og parallelt med andre faser i arbeidet.

Teoretiske refleksjoner

Inngangen til dette prosjektet var et ønske om å studere kategorier som etnisitet, kjønn og klasse og gjerne ut i fra et feministisk og postkolonialt perspektiv. I søken etter feministiske perspektiver ble det klart at feministiske teorier ofte har manglet et raseperspektiv og at postkolonial teori til sammenligning har manglet et kjønnsperspektiv (de los Reyes & Mulinari, 2014). Det var i dette prosjektet viktig å ikke utelukke hverken kjønns- eller etnisitetsperspektivet. Etter lesing av relevant litteratur utviklet jeg en forståelse for det interseksjonelle perspektivets anvendelighet for å studere minoritetskvinner gjennom kategorier som etnisitet, kjønn og klasse. Samtidig kom jeg gjennom lesing av relevant litteratur fram til at et innslag fra den postkoloniale feminismen i denne studien ville være interessant.

Empiri

Empiri kan forstås som et utsagn om virkeligheten basert på forskningsdeltagernes erfaringer (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010). Videre kan empiri ses på som noe forskeren skaper sammen med sine intervjudeltagere (Thagaard, 2013). Hensikten med

datainnsamlingen i dette prosjektet var å framskaffe ny kunnskap om hvordan ikke-vestlige minoritetskvinner erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge med fokus på hvordan livshistoriene til deltagerne påvirker hvordan de erfarer sitt liv i dag. I denne studien ble empirien innhentet gjennom forskningsintervjuer med et narrativt fokus, der målet var å innhente empiri knyttet til hvordan minoritetskvinnene erfarer å arbeide innenfor høyere utdanning i Norge. Det var i denne prosessen viktig å på forhånd gjennom nøye planlegging og teoretisk lesning legge til rette for gode og fleksible forskningsintervjuer. Målet var å framskaffe et rikt og dyptgående datamateriale knyttet til kvinnes historier, erfaringer og opplevelser. Tove Thagaard skriver i sin bok om kvalitative metoder at de fleste forskningsprosjekt kjennetegnes av at forskeren skifter ståsted ved å veksle mellom å utvikle perspektiver fra empirien og ta utgangspunkt i de overordnede teoretiske perspektivene (Thagaard, 2013). I dette prosjektet var det viktig å samle inn et rikt empirisk materiale gjennom kvalitative intervjuer som sammen med prosjektets teoretiske rammeverk kan skape forståelse av minoritetskvinnens erfaringer og svare på oppgavens problemstilling.

Abduktiv tilnærming

I denne studien har jeg valgt en abduktiv tilnærming. Sentralt for en abduktiv tilnærming er et dialektisk forhold mellom teori og data. Å jobbe abduktivt vil si å utvikle teorier på grunnlag av dype analyser av empirien man har samlet inn (Thagaard, 2013). I forkant av denne studien har jeg valgt å ta utgangspunkt i teori som har fungert som en fortolkningsramme i analysen av det innhentede datamaterialet.

I analyseprosessen var et poststrukturelt og interseksjonelt perspektiv sentralt for hvordan jeg jobbet med og analyserte de innhentede dataene. Under hele prosessen jobbet jeg i samsvar med den nordiske modellen for interseksjonalitet og var ute etter å finne ut hvilke kategorier som var av betydning for akkurat denne studien. Videre har de innsamlede dataene vært styrende for hvilke kategorier jeg i analysen har tatt utgangspunkt i. Det dialektiske forholdet mellom teori og data har dermed vært sentral for min tilnærming.

3.4 Håndverket

I dette delkapittelet vil jeg ta for meg utvalget, rekruttering samt presentere studiens deltagere. Videre vil jeg gjøre rede for innsamling av data og transkribering.

Utvalget

Thagaard skriver i sin bok om kvalitative metoder at kvalitative studier baserer seg på strategiske utvalg. Med dette menes å velge deltagere som har kvalifikasjoner eller egenskaper som er strategiske sett ut i fra studiens problemstilling og valgte teoretiske perspektiver (Thagaard, 2013). Utvelgingsstrategien baserte seg på å velge deltagere som var hensiktsmessige både teoretisk og empirisk, en strategi som kalles teoretisk utvelging og har som hensikt å utforske etablert teori eller utvikle nye perspektiver (Thagaard, 2013).

Sett ut i fra min problemstilling og min teoretiske interesse for kategorier som etnisitet, kjønn og klasse, ønsket jeg å komme i kontakt med ikke-vestlige minoritetskvinner med jobb innenfor høyere utdanning i Norge. Med ikke-vestlige minoritetskvinner menes kvinner som er født i ikke-vestlige land som på ulike tidspunkt og av ulike grunner har flyttet til Norge. Utvalget i denne studien er en ikke-homogen gruppe med tanke på etnisitet og har bakgrunn fra mange ulike land i ulike verdensdeler. Deltagerne mine har bakgrunn fra henholdsvis Midtøsten, Nord-Afrika, Latin-Amerika og gamle Sovjetunionen. Felles for kvinnene i tillegg til deres ikke-vestlige tilhørighet og kjønn er at samtlige er mødre med barn i ulik alder. For å bedre kunne fange opp hvordan ikke-vestlige minoritetskvinner erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning valgte jeg å også intervju en norsk kvinne som i denne studien vil utgjøre majoritetsstemmen. Den norske deltageren skiller seg fra de andre deltagerne med sin vestlige bakgrunn og tilhørighet i majoritetsbefolkningen. Valget om å inkludere et majoritetsperspektiv i denne studien ble gjort på bakgrunn av en antagelse om at dette vil kunne synliggjøre minoritetsperspektivet og erfaringer minoritetskvinnene har som kanskje skiller seg fra den norske deltageren (Staunæs & Søndergaard, 2006).

Rekruttering av deltagere

Deltagerne i denne studien ble rekruttert gjennom en kontaktperson som tipset om deltagere som kunne være relevante for studien. Noen av kvinnene ble kontaktet via kontaktperson, mens andre ble kontaktet direkte. Bakgrunnen for å kontakte enkelte via kontaktperson var etiske hensyn basert på en usikkert om deltagerne ville oppleve det som krenkende å bli direkte kontaktet på bakgrunn av deres minoritetstilhørighet. Etter avklart interesse for deltagelse i prosjektet ble det sendt en formell forespørsel per e-post om deltagelse og informasjon om prosjektet til de aktuelle deltagerne. Tid og sted for intervjuene ble avtalt via e-postkorrespondanse. På forhånd ble det også sendt ut et informasjonsskriv som deltagerne skulle lese gjennom på forhånd og senere skrive under på. Målet med informasjonsskrivet var

å ivareta det moralske prinsippet om respekt for privatliv, anonymitet og retten til å selv velge å delta i prosjektet (Thagaard, 2013).

Presentasjon av deltagerne

Jeg vil i dette delkapittelet gi en kort presentasjon av studiens deltagere.

Den første deltageren som ble intervjuet er en kvinne jeg i denne studien har valgt å kalle Raana. Raana er født og oppvokst i Midtøsten sammen med sju søsken. Raana giftet seg etter videregående med en norsk-pakistansk mann og flyttet etter endt mastergrad til Norge sammen med deres første av i dag tre barn. Raana har i dag bodd i Norge i 8 år og skriver sin doktoravhandling ved en utdanningsinstitusjon i Norge.

Studiens andre deltager er en kvinne fra en by i Nord-Afrika som jeg har valgt å kalle Khalila. Khalila flyttet til Norge for 17 år siden for å gifte seg med en norsk mann hun møtte under et besøk til Norge. Khalila har i dag barn og jobber med å skrive en doktoravhandling ved en norsk utdanningsinstitusjon.

Studiens tredje deltager er født og oppvokst i den gamle Sovjetunionen, men flyttet til Norge som tenåring sammen med sin familie. Jeg har valgt å kalle henne Irina. Etter endt doktorgradsstipendiat og post.doc jobber hun i dag som førsteamanuensis ved et universitet i Norge. Irina er gift med en norsk mann og sammen har de ett barn.

Den fjerde deltageren i studien er født og oppvokst i en liten landsby i Latin-Amerika. Jeg har valgt å kalle henne Maria. Maria flyttet hjemmefra svært ung for å få en bedre utdanning enn det som kunne tilbys på hennes hjemmeplass. Etter videregående fikk hun et stipend for å studere i USA. Der traff hun en nordmann som hun etter hvert giftet seg med. Maria og mannen flyttet etterhvert til Norge og har i dag både voksne barn og barnebarn. Maria jobber i dag som professor ved et universitet i Norge.

Den siste deltageren i denne studien er en kvinne fra et lite tettsted i Norge som jeg har valgt å kalle Kjersti. Kjersti er til forskjell fra de andre deltagere både født og oppvokst i Norge. Kjersti jobber i dag som førsteamanuensis ved et universitet i Norge og er mor til to voksne barn.

Innsamling av data

I denne studien ble det på forhånd besluttet at datainnsamlingen skulle skje ved bruk av semistrukturerte forskningsintervjuer. Et semistrukturert forskningsintervju baserer seg på en intervjuguide med temaer og spørsmål forskeren vil at intervjudeltagerne skal omtale i løpet av intervjuet. Temaene og spørsmålene er formulert ut i fra de spørsmålene studien har som hensikt å besvare. Semistrukturerte intervjuer kjennetegnes av en balanse mellom strukturerte spørsmål og fleksibilitet (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010).

I forberedningsfasen til intervjuene ble det utformet en intervjuguide (se vedlegg 1) med spørsmål som hadde som hensikt å lede intervjusamtalen inn på relevante temaer for denne studien. Utformingen av intervjuguide var i denne studien basert på problemstillingen og teoretiske refleksjoner rundt interseksjonalitet og antatte relevante tema som etnisitet, kjønn og klasse. Intervjuguiden ble delt opp i to deler der fokuset i første del var kvinnenens livshistorier og fokuset i den andre delen var kvinnenens jobb innenfor høyere utdanning. Videre ble intervjuguiden delt inn i noen hovedspørsmål med flere delspørsmål, noe som i semistrukturerte intervjuer er vanlig for å få utdypende og fylldige svar fra intervjudeltagerne (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010). Samtlige spørsmål i intervjuguiden var ment som en veiledning og det var underveis i intervjusituasjonen åpning for å hoppe over og legge til spørsmål underveis.

Intervjuene ble gjennomført etter avtale med deltagerne. Noen intervjuer ble gjennomført på deltagerens arbeidsplasser, mens andre ble gjennomført på andre avtalte plasser. Intervjuenes varighet varierte fra alt mellom en halv time til halvannen time. Det ble under intervjuene benyttet diktafon, noe deltagerne på forhånd var informert om. Intervjusituasjonen var videre preget av åpenhet rundt når opptakene ble igangsatt og avsluttet. Hensikten var å skape en trygghet med tanke på hvilke deler av samtalen som ble tatt opp og ikke. På forhånd av intervjuene ble det planlagt å ta notater, noe som underveis i intervjuene ikke ble gjennomført da intervjuene fikk et samtalepreg som krevde full oppmerksomhet. Valget om å ikke notere underveis i intervjuet ble gjort på grunnlag av et ønske om å ikke forstyrre flyten i samtalen og skape en uønsket avstand til intervjudeltagerne. I en intervjusituasjon er det viktig å reflektere over hvordan intervjuer framstår ovenfor intervjudeltager og hvordan dette påvirker intervjusituasjonen. Dette gjelder både ytre kjennetegn som alder, kjønn og sosial bakgrunn og forskerens personlige egenskaper.

En utfordring med forskning som kjennetegnes av mellommenneskelig interaksjon er at det er vanskelig å si noe sikkert om hvordan datamateriale blir påvirket av intervjudeltagerens

relasjon til forskeren (Thagaard, 2013). I denne studien var det flere forhold som kan ha påvirket relasjonene i intervjusituasjonen. Tre forhold som i etterkant ble reflektert over er bakgrunn, kjønn og alder. Det kan tenkes at det faktum at forsker og deltager er av samme kjønn kan ha påvirket intervjusituasjonen og datamaterialet. Her kan det stilles spørsmål ved om det for deltagerne har vært lettere å beskrive sine erfaringer som kvinner til en forsker som også er kvinne. Videre kan det tenkes at forskjell i bakgrunn og alder kan ha preget intervjuene. I noen av intervjuene ble en distanse knyttet til etnisitet og alder synliggjort ved at kvinnene måtte gjøre rede for aspekter av sin livshistorie som forsker kanskje ikke hadde forutsetninger for å forstå. Det kan videre stillers spørsmål ved hvordan dette har påvirket hva kvinnene valgte å dele og hvordan dette ble framstilt. En stor sosial avstand kan i intervjusituasjonene skape mistillit og på så måte utgjøre et problem (Thagaard, 2013). En gjenkjennelsesfaktor som kan ha vært av positiv betydning for relasjonen er et at både forsker og deltager har en rolle innenfor høyere utdanning. Dette kom til uttrykk i samtaler både før og etter intervjuene.

Den personlige kontakten som oppstår mellom intervjuer og deltager er også av betydning for en tillitsfull og åpen interaksjon. Uten en god atmosfære preget av tillit vil det kunne være vanskelig å oppnå et intervju av god kvalitet (Thagaard, 2013). Intervjuene som i denne forskningskonteksten ble samtalepregede kan ha påvirket deltagerens åpenhet og villighet til å dele. Intervjuene startet gjerne med en hverdagslig form for prat før selve forskningsintervjuet og avsluttet gjerne på samme vis. Dette kan ha bidratt til å skape tillit. Min opplevelse som forsker er at min interesse for deltagerens liv sammen med deres villighet til å dele sine erfaringer og opplevelser, resulterte i et rikt og dyptgående datamateriale på tross av eventuelle forskjeller.

Transkribering

Å transkribere et intervju innebærer å transformere en muntlig samtale til en skriftlig tekst som bedre egner seg for analyse (Kvale & Brinkmann, 2015). Forskningsintervjuene ble i transkriberingsprosessen omdannet fra en muntlig samtale til en skriftlig tekst på korrekt bokmål. Bakgrunnen for dette valget var et etisk hensyn til kvinnenes ulike kjennskap til det norske språket. Kvale og Brinkman skriver i sin bok om det kvalitative forskningsintervjuet at ordrette intervjuetranskripsjoner i noen tilfeller kan føre til stigmatisering av bestemte grupper eller personer (Kvale & Brinkmann, 2015). Etter en vurdering av dette etiske dilemmaet, samt en vurdering av hva dette vil ha å si for det skriftlige datamaterialet og den videre analysen,

ble det besluttet at de muntlige opptakene skulle transkriberes til korrekt bokmål. Valget om å transkribere lydopptakene til korrekt bokmål ble også tatt ut i fra at eventuelle stedsidentifiserende dialekter ikke var ønskelig sett ut i fra ønsket om anonymisering. Dette valget har i noen grad påvirket mitt skriftlige materiale ved at formuleringer og ordstilling i enkelte tilfeller kan være noe endret sett ut i fra det opprinnelige lyd materialet. Fokuset i dette forskningsprosjektet ligger på kvinnens livshistorier, erfaringer og opplevelser, og ikke på det rent språklige i deres muntlige intervjuer. Dette ligger til grunn for valgene som er tatt i transkripsjonsprosessen.

3.5 Analyseprosessen

Analysedelen i dette prosjektet er oppdelt i to deler. Den første delen av analysen tar for seg kvinnenes erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning sett ut i fra et mikronivå og den andre delen av analysene tar for seg analyser av ulikhet på et makronivå. En sentral del av analysene var valget om å på forhånd ta utgangspunkt i teori i analysen av datamaterialet. Teoretisk lesing som en del av analyseprosessen innebærer teoretisk refleksjon over interessante temaer (Kvale & Brinkmann, 2015). I denne studien innebar den teoretiske lesinga både å sette seg inn i det teoretiske grunnlaget for prosjektet og samtidig undersøke hvilke kategorier som tradisjonelt sett har vært sentrale i utviklingen av teori på dette området. I bearbeidingen av datamaterialet ble det benyttet teknikker som koding og kategorisering for å utvikle et godt kjennskap til datamaterialet. I de påfølgende avsnittene vil jeg i korte trekk gjøre rede for hvordan jeg har arbeidet med å utforme og gjennomføre analysene i dette prosjektet.

Dekontekstualisering og rekontekstualisering av det skriftlige materialet

Første fase av analyseprosessen gikk ut på å gjøre seg godt kjent med materialet parallelt med å sette seg dypere inn i det teoretiske grunnlaget for prosjektet både under og etter transkripsjonsfasen. Det er i første fase av analyseprosessen viktig å gjøre seg godt kjent med innholdet i datamaterialet, da dette vil gi grunnlag for å utvikle en forståelse av mønstre og sammenhenger (Thagaard, 2013).

Parallelt med teoretisk lesning og refleksjoner rundt hvilke kategorier det i henhold til teorien ville være nyttig å se etter i materialet, ble det benyttet koding for å utvikle en oversikt over sentrale aspekter ved kvinnenes erfaringer. Kodingsprosessen innebærer å dele datamaterialet

opp i utsnitt og videre benytte begreper som kan gi uttrykk for meningsinnholdet i teksten (Thagaard, 2013; Kvale & Brinkmann, 2015). Kodingen i denne studien ble foretatt ved å benevne deler av teksten med ord eller små setninger, som videre ble satt inn i ulike tankekart for å lage oversikter som senere ble benyttet som grunnlag for sammenligning av kvinnenes opplevelser. Kodingen var i stor grad begrepsstyrt noe som betyr at allerede utviklede koder ble benyttet i kodingsprosessen (Kvale & Brinkmann, 2015). I denne studien ble kodingen inspirert av relevant faglig litteratur, med fokus på normer, opplevelser og erfaringer. Videre ble kodene samlet i kategorier. Kategorisering innebærer å samle de kodede utsnittene i kategorier og videre reflektere over hvordan kodene kan klassifiseres og hvilke betegnelser som kan brukes for å kategorisere (Thagaard, 2013). Kategoriseringen innebærer med andre ord at lengre uttalelser i datamaterialet reduseres til enklere og færre kategorier (Kvale & Brinkmann, 2015). I kategoriseringsprosessen ble det tatt utgangspunkt i kategoriene etnisitet, kjønn og klasse, samtidig som mulighetene for å eventuelt eliminere eller legge til nye kategorier ble holdt åpen. I denne prosessen ble kategoriene etnisitet, kjønn og klasse beholdt, samt at en ny kategori, tid, ble tillagt. De tidlige fasene av analysene kan beskrives som en dekontekstualisering, fordi man i denne prosessen ser bort i fra den opprinnelige sammenhengen for å utvikle kjennskap til materialet og et grunnlag for forståelse (Thagaard, 2013).

Neste fase i analysen er rekontekstualiseringfasen. Denne fasen kjennetegnes av å koble sammen kategorier og teoretisk relevante begreper for å framheve meningen i teksten (Thagaard, 2013). Målet med analysene innenfor kvalitativ forskning er å utvikle en forståelse som går utover de opplevelsene og erfaringene deltagerne deler (Thagaard, 2013). I arbeidet med datamaterialet preges tolkningsfasen både av inntrykkene forskeren får av datamaterialet samtidig som forskeren også preges av inntrykk fra teoretiske perspektiver. Dette kan beskrives som en interaksjon mellom både datamaterialets tendenser og forskerens forforståelse og faglige forankring (Thagaard, 2013). I denne studien har det overordnede poststrukturelle, postkoloniale og feministiske blikket vært sentral i alle faser av analysen, samtidig som de første bearbeidingsfasene av datamateriale har påvirket valg av relevant teori for å fremheve mening. Det er i kvalitative analyser viktig at forskeren bytter mellom helhetlige perspektiver og studier av de enkelte enhetene. Målet med tolkningsfasen er å sette det man studerer inn i en større sammenheng (Thagaard, 2013).

Utarbeiding av kategoriene

Jeg har i dette prosjektet valgt en abduktiv tilnærming der det dialektiske forholdet mellom teori og empiri har vært sentralt. Sett ut i fra det teoretiske grunnlaget med valg av et interseksjonelt perspektiv har benyttelsen av kategorier vært gjennomgående sentral. Gjennom å bli kjent med teori lot jeg meg tidlig i prosessen inspirere av den amerikanske modellen for interseksjonalitet som beskriver hvordan flere dimensjoner av undertrykkelse møtes i et «veikryss». Den amerikanske modellen tar videre utgangspunkt i kjønn, klasse og etnisitet som sentrale sosiale kategorier (Gullikstad, 2013). Underveis i prosessen ble jeg kjent med den nordiske modellen og det poststrukturelle perspektivet på interseksjonalitet som så ut til å være mer fruktbart for mitt forskningsprosjekt i en norsk kontekst. Som nevnt skiller den nordiske modellen seg fra den amerikanske modellen med en mer åpen tilnærming til interseksjonalitet som ikke bare fokuserer på undertrykkelsesdimensjonen, men også individers identitets- og handlingsmuligheter (Gullikstad, 2013). Sett ut i fra mitt ønske om å undersøke hvordan minoritetskvinner erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge, var det ikke bare interessant å se på undertrykkelsesdimensjonen, men også kvinnenens identitets- og handlingsmuligheter i hverdagslivet.

I gjennomførelsen av prosjektet ble kategoriene etnisitet, kjønn og klasse de jeg tok utgangspunkt i, samtidig som jeg forholdt meg åpen for å se bort ifra kategorier som eventuelt under analyseprosessen viste seg å ikke være av betydning for konteksten. Jeg forholdt meg i henhold til den nordiske modellen for interseksjonalitet også åpen for eventuelle nye kategorier som kunne gjøre seg gjeldende i arbeidet med datamaterialet. Det var i denne studien viktig å ha en fleksibel holdning til analysen, slik at endringer kunne foretas underveis. En fleksibel holdning til analysen kan ivaretas ved at kategoriene kan endres i samsvar med den forståelsen forskeren gjennom prosessen utvikler (Thagaard, 2013). Underveis i prosessen med å bli kjent med materialet, som følger av den åpne holdningen til kategorier, ble også en fjerde kategori tatt med i analysen av datamaterialet. Kategorien «tid» viste seg gjennom bearbeiding av datamaterialet å være av betydning for hvordan kvinnene opplevde å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge i dag.

Bruken av kategorier, både før og under analyseprosessen, har vært viktig å reflektere over. Et paradoks i denne studien er ønsket om å ikke kategorisere kvinnene og samtidig bruke kategorier som en sentral del av analysen. Grunnlaget for valget om å benytte kategorier i analysen er at bruken av etablerte kategorier kan bidra til å synliggjøre viktige aspekter av kvinnens erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. Et eksempel på dette er

forskning fra Sverige som viser at motvillighet knyttet til å snakke om farge i forbindelse med rase er med på å tildekke en hvit og mannlig norm (Mählck, 2013) og at stillhet omkring tema som etnisitet er med på å opprettholde avvikende posisjoner (de los Reyes, 2010). Disse funnene støtter opp om valget jeg tok i denne studien om å benytte kategorier for å synliggjøre problematiske forhold i kvinnenens erfaringer. Kategorisering er videre en vitenskapelig forankret måte å tenke på innenfor det akademiske feltet uavhengig av disiplin (Molina, 2010). Bruken av kategorier kan styrke arbeidet sett ut i fra krav til vitenskapelige tekster.

Gullikstad, Lauritsen og Berg skriver som en refleksjon i sitt forskningsarbeid på kategorien innvandrerkvinn og hvordan denne kategorien kontinuerlig produseres, at det er vanskelig å unngå fellen med å reprodusere dominerende diskurser. En sentral del av deres forskningsprosess var en bevissthet rundt å ikke bidra til å reprodusere stereotypiene knyttet til kategorien innvandrerkvinn (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Dette er viktige refleksjoner som jeg har tatt i betraktning for å jobbe både med og mot kategoriseringer i analyseprosessen.

Personsenterte analyser og interseksjonalitetsanalyser

Jeg har i første del av analysen valgt å foreta personsenterte analyser. Det som kjennetegner en personsentrert analyse er at oppmerksomheten i denne typen analyse og presentasjon av data rettes mot de ulike personene som inngår i studien (Thagaard, 2013). Hensikten med de personsenterte analysene var å fange nyansene i de ulike kvinnens erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. Disse analysene kan plasseres på et mikronivå og fokuserer på kvinnenens identitetskonstruksjoner og møtet med normene i deres arbeidskontekst. De personsenterte analysene studeres ut i fra kategoriene etnisitet, kjønn, tid og klasse.

I interseksjonalitetsanalysene flyttes studiet av ulikhet opp på et makronivå der en diskusjon av bakenforliggende strukturer blir sentral for analysene. I denne delen av analysene settes kvinnenens erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge opp mot overordnede strukturer der hovedfokuset ligger på hvordan kategorisering og diskurser påvirker sosialt liv.

En sentral del av analysene er et gjennomgående fokus på sammenligning av deltagerne. Sammenligningsaspektet ved dette prosjektet har som hensikt å synliggjøre nyanser i både det empiriske materialet og i teorien. Videre har det i dette prosjektet vært viktig å benytte

supplerende datakilder gjennomgående. Bruken av supplerende datakilder kan være viktig for å skaffe et helhetlig bilde av det man studerer (Orupabo, 2014). I dette prosjektet var nordisk forskning på minoriteter i en akademisk kontekst viktig for å forstå minoritetskvinnenes erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge.

3.6 Etiske hensyn

Et kjennetegn ved kvalitative metoder er en direkte kontakt mellom forsker og studiedeltagere, noe som krever at forskere forholder seg til etiske hensyn for vitenskapelig virksomhet. Prosjekter som behandler personopplysninger i sine datainnsamlinger er i henhold til personopplysningsloven meldepliktige (Thagaard, 2013). Dette prosjektet ble i henhold til personopplysningsloven meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste før prosjektstart (se vedlegg 2). Et prinsipp for vitenskapelig virksomhet er prinsippet om informert samtykke, noe som innebærer at forskningsdeltagere på forhånd informeres om undersøkelsens overordnede formål og hovedtrekkene i prosjektets design. Videre er frivillig deltagelse og retten til å trekke seg fra prosjektet uten konsekvenser en sentral del av informert samtykke (Kvale & Brinkmann, 2015). Prinsippet om informert samtykke ble i denne studien overholdt ved å sende informasjonsskriv til prosjektets deltagere på forhånd og ved starten av forskningsintervjuene få skriftlig samtykke (se vedlegg 3). I forskningsprosjekter er det viktig at data behandles konfidensielt. Dette innebærer som regel at datamateriale som kan føre til identifisering av deltagere ikke skal deles (Kvale & Brinkmann, 2015). Forskeren må videre sørge for at informasjonen som brukes i prosjektet ikke kan skade deltagerne (Thagaard, 2013). Deltagerne i denne studien ble både i informasjonsskriv og i samtaler før og etter forskningsintervjuene forsikret om konfidensiell behandling av datamaterialet. Dette innebærer blant annet at alle deltagerne i denne studien er anonymisert og navn er fiktive.

4. Personsentrerte analyser

I studiens første analysekapittel vil jeg foreta personsentrerte analyser på individnivå av hver enkelt deltager. Analysene vil også ta for seg deler av kvinnens livshistorier for å skape et bedre grunnlag for å forstå deres opplever og erfaringer. Analysene av deltagerne er basert på kategorier som er ansett å være viktige for å svare på oppgavens problemstilling. Hver enkelt kategori er videre presentert i rekkefølgen etnisitet, kjønn, tid og klasse. Jeg vil i presentasjonen av hver enkelt kategori på best mulig måte forsøke å skille kategoriene fra hverandre for å synliggjøre hvordan hver enkelt kategori påvirker kvinnenes erfaring. I kvinnenes fortellinger og erfaringer var det imidlertid vanskelig å skape et fullstendig skille mellom kategoriene som inngår i deres erfaringer, grunnet kompleksiteten i kategoriernes sammensmeltning. de los Reyes skriver i sin artikkel om interseksjonelle perspektiv på ulikhet innenfor universitetsverden at det er vanskelig å empirisk skille mellom ulike kategorier på grunn av kompleksiteten som preger maktstrukturene på universiteter og i samfunnet for øvrig (de los Reyes, 2010).

4.1 Raana

Som nevnt i introduksjonen av deltagerne i denne studien er Raana en kvinne født og oppvokst i Midtøsten. I dag har Raana bodd i Norge i 8 år og er per i dag ansatt som doktorgradsstipendiat ved en utdanningsinstitusjon i Norge. I dette delkapittelet vil jeg analysere Raanas erfaringer med å arbeide innenfor høyere utdanning gjennom kategoriene etnisitet, kjønn, tid og klasse.

Etnisitet

I dette avsnittet vil jeg ta utgangspunkt i hvordan bekledning og språk, sett ut i fra Raanas opplevelser, kan markere en grense mellom henne og den etnisk norske majoriteten.

I følge Gullikstad, Lauritsen og Berg vil det kunne finnes mange forhold som kan være med på å skape etnisk tilhørighet. Etnisiteten er relasjonell og det er i møte med andre at etnisiteten aktualiseres. Etnisiteten kan videre brukes av andre for å plassere noen innenfor eller utenfor en bestemt tilhørighet (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Raana forteller i sine intervjuer at hun opplever at bekledningen hennes er noe som markerer en forskjell mellom henne og etnisk norske nordmenn. I et kapittel om synlige forskjeller i boka «Likestlite norskheter»

hevder Berg og Kristiansen at utseende er noe som må ses som meningsbærende.

Betydningen av likhetene og forskjellene mellom for eksempel minoriteter og majoriteten vil imidlertid kunne variere og forhandles ulikt i ulike kontekster (Berg & Kristiansen, 2010).

Videre kan det tekkes en kobling mellom synlig annerledeshet og det å ikke høre til (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002).

I intervjuene med Raana trekker hun fram sin hijab som sentral for sine opplevelser knyttet til jobben som doktorgradsstipendiat.

«[...] jeg har annerledes bekledning. Så fort du ser bekledningen min, du skjønner, jeg har en hijab. For mange er kanskje det litt annerledes».

Raanas bekledning kan være noe som potensielt markerer en grense mellom henne og den etnisk norske majoriteten på arbeidsplassen. Marianne Rugkåsa hevder i sin artikkel om majoriteten som premissleverandør i flerkulturelt arbeid at samfunnet er etnisk kategoriserende og at forskjellige kulturelle uttrykk ikke er likeverdige innenfor et samfunn (Rugkåsa, 2008). Hijaben utgjør en synlig annerledeshet, som i møte med etnisk norske nordmenn kan se ut til å plassere Raana utenfor den norske tilhørigheten. Hun forteller at det i institusjonen hun jobber ikke finnes noen andre med samme bekledning som henne selv og at hun sånn sett skiller seg ut fra de andre. Raana deler videre at hun opplever bekledningen sin som noe som potensielt hindrer henne i å komme i kontakt med andre.

«[...] det er mange som respekterer, at ja, jeg ser forskjellig ut og har forskjellig bakgrunn, men samtidig er det ikke alle, det er noen som ikke er komfortable med å for eksempel snakke med meg».

Rana gir her et eksempel på hvordan hun på grunn av sin synlige annerledeshet kan oppleve å bli ekskludert fordi ikke alle er komfortable med å ta kontakt.

Etnisitet danner som nevnt en grense mellom hvem som plasseres innenfor og hvem som plasseres utenfor en tilhørighet og har noe relasjonelt over seg ved at etnisitet er noe som aktualiseres i møtet mellom mennesker (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Språk spiller videre en stor rolle når det kommer til identitet og å vise hvem man er (Andenæs, 2010). Ellen Andenæs skriver i sin artikkel om språk, arbeidsliv og likestilling at andrespråkspreget norsk eller aksent kan tolkes som et tegn på noe ikke-norsk. Dette kan gå på for eksempel uttale, setningsoppbygging og bøyning. Dette er imidlertid kontekstavhengig og meningen som tillegges avhenger av hvem som hører (Andenæs, 2010). Språk kan sett ut i fra dette knyttes

til etnisitet ved at det kan tolkes som et tegn på å ikke tilhøre den norske etniske identiteten. Det at språk kan være noe som plasserer et individ utenfor en etnisk tilhørighet er noe som kommer fram i Raanas intervjuer der språk trekkes fram som en utfordring knyttet til sosiale interaksjoner på arbeidsplassen.

I søken etter fast jobb i Norge ble Raana møtt med strenge krav til norskkunnskaper og det tok lang tid før Raana fikk jobben hun i dag har som doktorgradsstipendiat. I dag forteller Raana at hennes utfordringer med språket er et problem som påvirker sosiale interaksjoner i utdanningsinstitusjonen hun er ansatt ved og ute i feltet hvor hun bedriver forskningen sin.

«[...] det er noen som, når jeg snakker dårlig norsk, gir meg et annet uttrykk, og det er ikke alltid så bra».

I min samtale med Raana om hvordan hun opplever å jobbe innenfor norsk høyere utdanning delte hun opplevelser av å føle seg ekskludert på grunn av utfordringer med det norske språket. Hun deler at hun i sosiale situasjoner på jobb kan føle seg utestengt fordi hun ikke forstår samtaler som forgår rundt henne og at folk ikke er komfortable med å snakke med henne. Videre opplever hun også å bli behandlet annerledes. Et eksempel på dette er Raanas opplevelse av at noen sender signaler i form av ansiktsuttrykk som hun opplever som ubehagelige. Raana forteller videre at hun prøver å unngå mennesker hun opplever å bli behandlet annerledes av, men at det går inn på henne.

I sosial interaksjon med andre, både i utdanningsinstitusjonen hun skriver doktorgraden sin i og ute i felten, kan det virke som språk fungerer som noe som synliggjør en etnisk grense mellom Raana og hennes kolleger. Språk kan som nevnt spille en rolle når det kommer til identitet og andrespråkspreget norsk kan videre i noen kontekster tolkes som et tegn på noe ikke-norsk (Andenæs, 2010). Det kan sett ut i fra Raanas opplevelse av å bli holdt utenfor og behandlet annerledes på grunn av utfordringer med norsk, tenkes at språket i Raanas arbeidskontekster synliggjør en grense som plasserer henne utenfor den norske tilhørigheten. Raanas opplevelser kan ses i sammenheng med forskning fra Sverige som viser at språk er med på å skape inkluderings- og ekskluderingskulturer for ansatte innen svensk høyere utdanning. I studien kobles kjennskap til det svenske språket sammen med muligheten til å inkluderes (Mählck & Thaver, 2010).

På tross av Raanas opplevelser av at bekløding og språk markerer et skille mellom henne og majoriteten, opplever hun imidlertid også at annerledesheten hennes i enkelte tilfeller har vist seg å være fordelaktig. Raana forteller at hun ble veldig godt mottatt da hun ble ansatt som

doktorgradsstipendiat og at hennes kolleger var imøtekommende og positivt innstilt til at de fikk en ny kollega med annen bakgrunn.

«[...] de tenker det er bra for instituttet [...] at de har mennesker med forskjellige bakgrunner, folk som ser forskjellige ut, snakker ulikt språk, kommer fra et annet system. [...] de føler seg privilegerte for å ha meg og kan vise at, ok, vi har folk med forskjellige bakgrunner her».

Raana forteller her at de andre trekker fram hennes annerledeshet som noe positivt for arbeidsplassen. Noe som styrker mangfoldet. Både at hun ser annerledes ut, at hun snakker et annet språk og kommer fra et annet system. Det Raana forteller bekrefter det faktum at hun i arbeidsplasskonteksten blir oppfattet som annerledes, men sett i forhold til noen av de negative reaksjonene hun opplever hun også at andre opplever annerledesheten hennes som en berikelse.

Jeg har i dette avsnittet sett på hvordan Raanas etnisitet påvirker hennes er erfaringer som minoritetskvinne på sin arbeidsplass og hvordan bekledning og språk ser ut til å plassere Raana utenfor den majoritetstilhørigheten på arbeidsplassen. Neste avsnitt vil ta for seg kjønn som kategori.

Kjønn

I dette avsnittet vil jeg gjøre rede for hvordan kjønn har vært en utfordring for Raana med tanke på utdanning og å få stillingen hun i dag har innenfor den akademiske sektoren. Videre vil jeg se på hvordan Raanas utseendemessige annerledeshet kan påvirke hennes erfaringer i jobben hun har i dag.

Raana vokste opp i Pakistan og hadde tilgang på utdanning, men opplevde imidlertid at hennes brødre fikk gå på bedre skoler og benytte seg av ekstra undervisning hjemme, mens hun som jente måtte jobbe ekstra hardt for å komme seg gjennom det som i Pakistan utgjør den videregående skolen. Raana beskriver mannsrollen som tett knyttet opp mot det å ta utdanning og å forsørge familien, mens kvinnerollen er tett knyttet opp mot en forventning om å prioritere ekteskap og ta vare på hjemmet.

«Jeg måtte alltid lese, studere og jobbe hardt, og samtidig måtte jeg hjelpe moren min hjemme med hjemmearbeid [...]. Og foreldrene mine, min mor, likte aldri at jeg studerte fordi

det, det er en kjønnspersepsjon, du skal gifte deg, hvorfor må jenter studere? Det er en sånn kultur, sånn generell forståelse».

Raanas opplevelser av å bli annerledes behandlet enn sine brødre i utdanningssammenheng viser at det ikke er gitt at Raana som pakistansk kvinne skulle ende opp med en høy utdanning og en jobb innenfor akademisk sektor. For Raana har det å være kvinne bydd på ekstra utfordringer som en mann av samme bakgrunn ikke ville hatt. Et vendepunkt for Raana var å gifte seg med sin pakistansk-norske mann. Da Raana giftet seg med sin ektemann opplevde hun å få økonomisk støtte til å ta en høyere utdanning. Ekteskapet ga Raana et nytt handlingsrom til å bryte med tradisjonelle kjønnsforventninger og utfolde seg som kvinnelig student i Pakistan. Etter endt utdanning flyttet Raana til Norge for å prioritere familielivet med sin ektemann. Raana trekker i intervjuet sitt fram mulighetene hun opplevde å få i Norge som gode og forteller at hun i dag er svært fornøyd med å jobbe som lønnet doktorgradsstipendiat, en mulighet hun ikke ville hatt i sitt hjemland. Selv om Raana i dag opplever muligheter hun ikke hadde fra før, opplever hun fortsatt utfordringer knyttet til å være kvinne.

Raanas hijab kan som nevnt ses som en markør mellom henne og majoriteten på arbeidsplassen. Hijaben kan i tillegg til å si noe om Raanas tilhørighet, også si noe om hennes kjønn. I forskning på kategorien innvandrerkvinnene trekkes hijab fram som noe som kan markere et skille mellom det å være mann og det å være kvinne. Hijaben kan dermed ses som en grensemarkør mellom to kjønn (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Sagt med andre ord kan hijaben fungere som en kjønnsrepresentasjon og en måte å gjøre kvinnelighet på. Videre vil denne kjønnsrepresentasjonen inngå i en meningsskapende rangering av fenomener (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Hijaben gjør at Raana utseendemessig ser annerledes ut enn de andre kvinnene på arbeidsplassen. Forskning på norsk helsesektor og forskning på høyere utdanning i en svensk kontekst viser hvordan «hvithet» eller «majoritetstilhørighet» i nordisk kontekst blir sett på som en norm (Gullikstad, 2010; Mählck, 2013; de los Reyes, 2010). Raana opplever som nevnt å få reaksjoner på hijaben, både negative reaksjoner i form av at noen ikke er komfortabel med å ta kontakt, og positive reaksjoner i form av at hennes annerledeshet blir sett på som en ressurs. Både reaksjonene som Raana beskriver som negative og de reaksjonene som beskrives som positive bekrefter implisitt at Raana av sine omgivelser blir betraktet som annerledes.

Jeg har i dette avsnittet sett på hvordan kjønn har påvirket Raana med tanke på å ta utdanning og få jobben hun i dag har som doktorgradsstipendiat. Videre er Raanas hijab trukket fram

som noe utfordrende ved at hun ser annerledes ut enn de andre kvinnene på sin arbeidsplass. I neste avsnitt vil jeg ta for meg hvordan kategorien tid kan tenkes å påvirke Raanas erfaringer som minoritetskvinne innenfor høyere utdanning i Norge.

Tid

I forskning fra norsk skolekontekst trekkes tid fram som en viktig kategori for å forstå minoritetslevers erfaringer i den norske skolen. Det antydes at kjennskap til sosiale normer, regler og det norske språket ofte er betydningsfullt for hvorvidt minoritetslevene inkluderes. Videre påpekes det at utviklingen av kjennskap til normer, regler og språk er noe som tar tid (Chinga-Ramirez, 2017). Raana er den deltageren som har bodd kortest tid i Norge. Hun er dermed deltageren som har hatt kortest tid på å bli kjent med norske normer og regler og det norske språket. Raana trekker som nevnt fram det norske språket som spesielt utfordrende i sin hverdag og beskriver hvordan hun noen ganger opplever at andre reagerer på at hun snakker det hun selv beskriver som dårlig norsk.

«Jeg kan ikke snakke så bra norsk som etnisk norske nordmenn kan. Jeg prøver å lære, prøver å formidle hva jeg vil si, men samtidig tror jeg ikke det er alle som forstår at [...] ikke alle kan være god på norsk».

Språk kan som nevnt fungere som et tegn på noe ikke-norsk og videre plassere noen utenfor den norske tilhørigheten (Andenæs, 2010). Raanas opplevelser av utenforskap kan dermed antas å ha en sammenheng med hennes korte tid i Norge og mangel på kjennskap til norske regler, normer og språk. Jeg har i dette avsnittet vært innom tid som en betydningsfull kategori for Raanas opplevelser og erfaringer knyttet til sin stilling som doktorgradsstipendiat i Norge. I neste avsnitt vil jeg ta for meg klasse og hvordan klassetilhørighet kan ha påvirket Raanas jobb innenfor høyere utdanning.

Klasse

Jeg vil i dette avsnittet ta for meg Raanas klassetilhørighet og hvordan hennes bakgrunn med tanke på klasse kan tenkes å ha påvirket Raanas jobb som doktorgradsstipendiat i dag.

På tross av Raanas utfordringer med å være jente og skaffe seg en høyere utdanning vokste Raana opp i en middelklassefamilie der alle barna hadde tilgang på utdanning. Raanas skolegang hjalp henne med kvalifiseringen til den høyere utdanningen hun senere

gjennomførte. Selv om hun beskriver skolesystemene i Norge og Pakistan som veldig ulike, beskriver hun kunnskapsinnholdet hun selv fikk tilgang til som ganske likt.

«Det er stor forskjell på system, rutiner og sånt, men hva slags teorier, hva slags metoder, hva slags forskning og sånne ting som jeg lærte der er nesten det samme som her. Det er ikke stor forskjell».

Raana fikk gjennom sin skolegang tilgang på akademisk kunnskap som kan ha bidratt til at hun fikk gjennomført bachelor- og mastergradsstudiene og i dag er ansatt som doktorgradsstipendiat. I følge Bourdieu er den kulturelle kapitalen i form av utdanning og legitim kunnskap som omsettes i familieinstitusjonen en viktig forutsetning for å kunne akkumulere kulturell kapital i utdanningsinstitusjonene (Wilken, 2008). Sett ut i fra Raanas middelklassetilhørighet kan man anta at Raana var i besittelse av kulturell kapital, altså ressurser i form av utdanning og legitim kunnskap, som har hjulpet henne med å akkumulere den kulturelle kapitalen i de utdanningsinstitusjonene hun har vært gjennom. Videre kan det tenkes at Raanas kulturelle kapital kan ha bidratt til at hun i dag har fått en jobb innenfor høyere utdanning i Norge.

Jeg har i dette delkapittelet gjort rede for Raanas erfaringer som minoritetskvinne innenfor høyere utdanning i Norge gjennom kategoriene etnisitet, kjønn, tid og klasse. Sentralt for Raanas opplevelser er utfordringer knyttet til språk og kommunikasjon. Videre opplever Raana å utseendemessig skille seg ut fra majoritetsbefolkningen, noe som påvirker hvordan hun som minoritetskvinne blir møtt i arbeidskonteksten. I neste delkapittel vil jeg ta for meg Khalilas erfaringer gjennom samme kategorier.

4.2 Khalila

Khalila er en kvinne født og oppvokst i Marokko som flyttet til Norge for 17 år siden og jobber i dag med å skrive en offentlig doktoravhandling ved en utdanningsinstitusjon i Norge. I dette delkapittelet vil jeg ta for meg Khalilas erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. I de påfølgende avsnittene vil jeg gjøre rede for Khalilas erfaringer som minoritetskvinne gjennom kategoribaserte analyser med fokus på etnisitet, kjønn, tid og klasse.

Etnisitet

Jeg vil i dette avsnittet gjøre rede for Khalilas refleksjoner omkring det å være av annen etnisk opprinnelse på arbeidsplassen.

I spørsmål knyttet til hvordan Khalila erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge forteller hun i likhet med Raana om utfordringer knyttet til sosiale interaksjoner på arbeidsplassen. Khalila deler at hun har en antagelse om at man som minoritetskvinne må jobbe dobbelt så hardt som majoriteten på jobb og at minoritetskvinner i tillegg til faglige utfordringer også kan oppleve å bli ekskludert fra hverdagslige sosiale interaksjoner.

«[...] jeg synes det er den del ved å jobbe i akademia som er mye mer krevende, tror jeg, for en dame med minoritetsbakgrunn enn, det vet jeg ikke, men kanskje mer enn for etnisk norske».

Khalila forteller i sine intervjuer at hun opplever det som en utfordring at mange etnisk norske nordmenn ikke er klar over hvilken makt de sitter med i form av å kunne det norske språket. Etnisiteten danner som nevnt en grense mellom hvem som plasseres innenfor og hvem som plasseres utenfor en tilhørighet (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002) og språk kan spille en rolle når det kommer til identitet (Andenæs, 2010). Khalila trekker i likhet med Raana fram språket som noe som markerer en grense mellom hvem som plasseres innenfor og hvem som plasseres utenfor den norske tilhørigheten. Et eksempel på dette er uformelle samtaler på arbeidsplassen der minoriteter opplever utenforskap. Khalila forteller at mange ikke-etnisk norske kolleger som ikke kan norsk blir ekskludert i samtaler på arbeidsplassen.

«[...] begynner du å bruke språk [...] som den andre ikke helt skjønner, eller kanskje du kommer med eksempler på ting som på en måte ikke er så forståelig for den andre. Hva blir resultatet? Jo, det blir ekskluderende. [...]».

Hun forteller videre at kolleger som tilhører majoriteten på arbeidsplassen ikke ser ut til å gjøre noe aktivt for å forsøke å inkludere de som ikke mestrer språket. Kjennskap til det norske språket blir her beskrevet som noe som kan være avgjørende for hvorvidt man får innpass i gitte sosiale kontekster. Dette støttes opp av svensk forskning gjennomført innenfor høyere utdanning som kontekst, der det hevdes at majoritetsspråket ser ut til å redusere muligheten minoriteter som ikke behersker språket har til å inkluderes (Mählck & Thaver, 2010).

Jeg har i dette avsnittet gjort rede for etnisitet som kategori og vil i neste avsnitt ta for meg hvordan Khalilas kjønn påvirker hennes erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning.

Kjønn

I dette avsnittet vil jeg ta utgangspunkt i Khalilas erfaringer som minoritetskvinne innenfor høyere utdanning i Norge sett gjennom kategorien kjønn. Videre vil jeg vektlegge hvordan Khalila bryter med sine omgivelers forventninger til henne som en minoritetskvinne.

I intervjuet med Khalila kom det frem at hun opplever at flyttingen til Norge har gitt henne flere muligheter. Hun forteller at mye av det hun kjempet for gjennom kvinnebevegelser i Marokko er ting som tas for gitt i Norge. Hun opplever at hun i Norge har større muligheter for å utfolde seg som kvinne. På tross av at Khalila opplever at hun har flere muligheter i Norge, har hun likevel opplevelser av at det er forskjell mellom å være norsk kvinne i Norge og utenlandsk kvinne i Norge.

Khalila forteller i sitt intervju om en opplevelse hun hadde som kvinne der hun til en kollega uttrykte misnøye med det hun opplevde som dårlige holdninger rettet mot jenter i datteras barnehage. I barnehagen hadde dattera opplevd å bli utestengt fra en forestilling fordi hun ikke ville danse i rosa skjørt sammen med de andre jentene. Hun ville heller spille på en lekegitar sammen med guttene. Khalila forteller at personalet i barnehagen ikke tok hensyn til dette og Khalilas datter fikk på grunn av dette ikke bli med på forestillingen. Khalila delte videre sin misnøye med at dattera under forestillingen måtte sitte sammen med henne og ikke fikk være med.

«[...] jeg begynte å snakke med en kollega av meg som er norsk, så begynte jeg å fortelle henne hvordan, for jeg blir forbanna av en sånn holdning i Norge. Det syns jeg ikke noe om».

Khalila deler videre at responsen fra kollegaen overrasket henne. Khalilas kollega responderte med å si at det var rart at hun som kommer fra et konservativt land opplever det hun gjør.

«[...] det som er artig er at det er du som sier det. [...] du, som en utenlandsk dame med minoritetsbakgrunn fra et, ja, man kan si til dels konservativt samfunn, du sier det».

I møte med sin kollega ble Khalilas etniske bakgrunn og «annerledeshet» relevant for hva hennes kollega forventet at henne som kvinne. Sett ut i fra Khalilas kollegas måte å se verden var ikke Khalilas meninger som kvinne forenlige med hva hun ilegger det å være en

minoritetskvinne. Lignende eksempel trekker Khalila fram når hun snakker om den norske kvinnebevegelsen.

«[...] norske kvinner, de er ganske sterke syns jeg, og kvinnebevegelsen i Norge er ganske sterk og har en lang historie og så videre, men allikevel, [...] med en gang de møter en utenlandsk kvinne med minoritetsbakgrunn som kanskje er like sterk og har like sterke meninger, [...] har jeg opplevd at det blir nesten som et sjokk».

I en forskningsartikkel om konstruksjonen av kategorien innvandrerkvinne vises det til hvordan deltagerens identitetsprosjekt ikke stemmer overens med stereotypiene som ilegges kategorien innvandrerkvinne (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Artikkelen tar utgangspunkt i stereotypiske oppfatninger av innvandrerkvinnen som passiv og undertrykt. Kvinnenes kamp om innholdet i kategorien innvandrerkvinne står dermed i kontrast med stereotypiene som møter dem. Videre vises det til teori som hevder at problemet med vestlig kategorisering er at kategorier ofte framstilles som universelle og kontekstuavhengige (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Funnene i denne studien kan sammenlignes med Khalilas opplevelser av at hun som minoritetskvinne dømmes ut i fra stereotyper og hvordan hun møtes med det som kan beskrives som et «sjokk» når hun uttrykker sterke og tydelige meninger. Sjøkket Khalila beskriver synliggjør hvordan hun som kvinne og hennes måte gjøre kvinnelighet stiller seg i kontrast med det andre kvinner hun møter forventer av henne. Det Khalila forteller om hvordan hun som kvinne med minoritetsbakgrunn blir møtt, kan ses som et eksempel på vanskeligheten av å tre ut av stereotypiske oppfatninger av hva det vil si å være en minoritetskvinne.

Khalila deler også at hun som minoritetskvinne ofte i møte med nordmenn blir stakkarsliggjort.

«[...] du blir alltid møtt med litt, at man i noen tilfeller blir tenkt på som «stakkars»».

Dette kan tolkes som at Khalila i møte med majoriteten, på grunn av sin etniske tilhørighet, blir gitt et trangere handlingsrom og færre identitetsmuligheter enn en etnisk norsk kvinne ved at hun stakkarsliggjøres og på den måten begrenser hennes subjektposisjon.

Stakkarsliggjøring av minoritetskvinner er også noe Gullikstad, Lauritsen & Berg tar opp i sin forskningsrapport om konstruksjonen av kategorien innvandrerkvinne. Å bli stakkarsliggjort er noe flere av deltagerne i studien ikke vil forbindes med, da dette skaper et bilde av kvinnene som mindreverdige, uselvstendige eller uvitende (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002).

Jeg har i dette avsnittet gjort rede for Khalilas opplevelser sett ut i fra kjønns kategorien. Jeg vil i neste avsnitt se på hvordan tid påvirker Khalilas erfaringer som minoritetskvinne i jobben sin i dag.

Tid

Khalila flyttet til Norge for 17 år siden og beskriver overgangen til Norge som ganske stor. Dette på tross av at hun fra før hadde litt kjennskap til europeisk kultur gjennom at tre av hennes brødre var gift med europeiske kvinner. Hun forteller at hun hadde hørt mye om kulturen, men at det var en stor forskjell mellom å høre om det og oppleve det. På tross av at overgangen til Norge var stor da hun kom, er opplevelsen av å bo i Norge en annen i dag. Khalila forteller at hun i løpet av de siste 17 årene har lært mye om det norske samfunnet og det norske språket.

«Hadde du spurt meg da jeg nettopp hadde giftet meg her, hadde jeg kanskje sagt noe annet, men nå, siden det har begynt å bli en stund siden, tror jeg at jeg har blitt bedre kjent med de i samfunnet, med språket [...]. Jeg har helt sikkert forandret meg».

Forskning fra norsk skolekontekst viser som tidligere nevnt at kjennskap til norske normer, regler og språk kan være av stor betydning for inkludering (Chinga-Ramirez, 2017). I Khalilas tilfelle kan det se ut som tiden har vært til stor hjelp når det kommer til overgangen mellom hennes hjemland og Norge. Sett i forhold til Raana har Khalila bodd over dobbelt så lenge i Norge og har på så måte hatt mye lengre tid på å gjøre seg kjent med det norske samfunnet, normer, regler og det norske språket. Khalila poengterer at hun hadde en veldig forskjellig opplevelse av å bo i Norge da hun var helt ny i landet i forhold til opplevelsen hun har nå, noe som kan støtte opp under tid som en viktig kategori for inkludering.

Tiden har kanskje gjort det lettere for Khalila å leve i det norske samfunnet, men dette er en sak med flere sider for henne. Der hun på den ene siden opplever det som positivt at hun har blitt integrert i det norske samfunnet, opplever hun på den andre siden å ha mistet en del av det som var hennes.

«[...] jeg har alltid tenkt at, ja, jeg prøver å være integrert, både i akademia, i samfunnet generelt og gjør så godt jeg kan for å være en medborger som på en måte er nyttig for samfunnet og for meg selv, men i noen tilfeller og etter så mange år, føler jeg at jeg kanskje også har begynt å miste litt av det som var mitt, som på en måte har vært med fra før».

Khalila antyder her at en del av å slutte seg til norske normer og regler er å samtidig miste litt av det som var hennes. Videre deler Khalila tanker om at hvis vi skal kjempe for et mangfoldig samfunn, så er det synd at alle begynner å bli mer like. Sett ut i fra hvordan kjennskap til normer og språk kan se ut til å være av betydning for inkludering (Chinga-Ramirez, 2017), og det faktum at forskjellige kulturelle uttrykk ikke er likeverdige (Rugkåsa, 2008), kan man stille spørsmål ved om inkludering blir lettere dersom man er villig til å slutte seg til majoritetens måte å leve på.

I dette avsnittet har jeg sett på hvordan tid til å gjøre seg kjent med norske normer og språk har gjort at Khalila i dag har en annen opplevelse av å være minoritetskvinne enn det hun hadde da hun først flyttet til Norge. I neste avsnitt vil jeg ta for meg kategorien klasse.

Klasse

På tross av at overgangen til Norge for Khalila opplevdes som stor har hun, i likhet med Raana, også hatt tilgang på utdanning i hjemlandet sitt. Khalila forteller også at det å ikke ta utdanning aldri var noe alternativ for henne.

«Jeg tror vi i familien vår er litt, det å ikke studere er ikke noe alternativ liksom. Du skal studere».

Khalila forteller at familien hennes i Marokko hadde midlene til at barna kunne fullføre en høyere utdanning og at hun før hun flyttet til Norge jobbet som lærer etter endt universitetsutdannelse. Da Khalila kom til Norge jobbet hun som assistent i barnehage, men tok etter hvert både en bachelor- og en mastergrad i Norge. Det kan tolkes som at Khalila, sett ut i fra Bourdieus teori, hadde med seg kulturell kapital i form av legitim kunnskap og utdanning da hun flyttet til Norge (Wilken, 2008). Hennes kulturelle kapital kan videre ha påvirket både hennes utdanning og stillingen hun i dag har fått som doktorgradsstipendiat. I følge Bourdieus teori vil kulturell kapital i form av legitim kunnskap gi bedre forutsetninger for å kunne akkumulere kulturell kapital i utdanningsinstitusjoner (Wilken, 2008).

Jeg har i dette delkapittelet sett på Khalilas erfaringer som minoritetskvinne innenfor høyere utdanning i Norge gjennom kategoriene etnisitet, kjønn, tid og klasse. Sentralt for Khalilas opplevelser er språkets betydning for tilhørighet og forventninger knyttet til det å inngå i kategorien minoritetskvinne. I neste delkapittel vil jeg ta for meg Irinas erfaringer som østeuropeisk kvinne i den akademiske sektoren i Norge.

4.3 Irina

Irina er født og oppvokst i den gamle Sovjetunionen, men flyttet til Norge som tenåring sammen med sin familie og jobber i dag som førsteamanuensis ved et universitet i Norge. I dette delkapittelet vil jeg analysere hvordan Irina erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge gjennom kategoriene etnisitet, kjønn, tid og klasse.

Etnisitet

Irina skiller seg fra de andre deltagerne ved at hun med sin østeuropeiske bakgrunn ikke har fysiske trekk som skiller seg ut fra majoriteten. Forskning på norsk helsesektor og forskning på høyere utdanning i en svensk kontekst viser hvordan «hvithet» i nordisk kontekst blir sett på som en norm (Gullikstad, 2010; Mähle, 2013). Irina er den eneste av minoritetskvinnene som ikke trekker inn fysiske trekk som noe betydningsfullt i opplevelsen av å være minoritetskvinne innenfor høyere utdanning. Hvis det i likhet med høyere utdanning i Sverige eksisterer en hvit norm innenfor samme kontekst i Norge (Mähle, 2013), vil Irina i motsetning til de andre kvinnene ikke oppleve å bryte normen tilknyttet hudfarge. Hudfarge vil med andre ord ikke fungere som en synlig markør som kan plassere Irina utenfor den norske tilhørigheten.

Irina opplever imidlertid at hennes etniske bakgrunn påvirker hverdagslivet hennes som arbeidstaker i norsk akademisk verden. Irina trekker fram aksenten sin som noe som markerer en forskjell mellom henne og andre etnisk norske ansatte på arbeidsplassen.

«Når folk hører at jeg snakker med aksent, til og med folk som [...] vet at jeg er ansatt [...], de spør: «hvor kommer du fra»?».

På tross av at Irina har lært seg norsk kan språket likevel se ut til å fungere som en grensemarkør ved at hun fortsatt bærer med seg en aksent. I konversasjon med sine etnisk norske kolleger kan det se ut til at hennes ikke-etniske norske bakgrunn gjør seg gjeldende ved at kolleger merker seg aksenten hennes. Aksenten kan med andre ord se ut til å plassere Irina utenfor den norske tilhørigheten. Irina gir et eksempel på dette når hun forteller at aksenten hennes gjerne er årsaken til at flere spør om når hun tenker å flytte hjem til hjemlandet sitt.

«[...] de spør: «hvor kommer du fra»? [...] ja, også er neste spørsmål ofte: «når drar du tilbake»? Hver gang blir jeg litt paff, jeg sier, jeg pleier å spøke, «når mannen min lærer seg

perfekt russisk, da skal jeg dra tilbake med en gang». Da sier de: «åja, du er gift med en nordmann, ok, da forstår jeg, da skal du ikke dra tilbake».

Som nevnt kan andrespråkspreget norsk eller aksent tolkes som noe ikke-norsk. Videre kan disse trekkene være med på å plassere noen innenfor eller utenfor norskheten. I noen tilfeller kan også andrespråkspreget norsk tolkes som inkompetanse og mangler eller «feil» på innsida (Andenæs, 2010). Det Irina forteller viser at hun ofte på grunn av sin aksent blir plassert utenfor den norske tilhørigheten gjennom for eksempel spørsmål om når hun skal flytte tilbake. Å bli plassert utenfor norskheten på grunn av sin aksent er imidlertid ikke det eneste Irina opplever. Irina deler også episoder hvor hennes bakgrunn til tider har påvirket hvordan andre ser henne på arbeidsplassen.

«[...] folk oppfatter meg merkelig nok ikke som fagperson ofte, men som en kone til en nordmann, merkelig nok [...] de putter meg i båsen «kone», en utenlandsk kone som er gift med en nordmann. Selv om jeg er norsk statsborger og alt det der, så blir jeg puttet i båse».

Dette kan tolkes som at Irina med sin etniske bakgrunn ikke passer inn i det bildet mange har av hvem en fagperson er. I kontekster der Irina opptre som fagperson, blir hun på tross av sin stilling og sitt akademiske arbeid oppfattet som ektefellen til en nordmann. Det kan se ut til at Irinas etniske tilhørighet påvirker hennes identitet- og handlingsrom som akademiker ved at hennes etnisitet og bildet av hva en «fagperson» er ikke stemmer overens. Sett ut i fra forskning på ansatte innenfor høyere utdanning i nordisk kontekst kan det se ut til at Irinas opplevelser ikke er unike. Studier viser at forskere og ansatte med annen etnisk bakgrunn enn majoriteten opplever at deres kompetanse blir sett på som mindre vitenskapelig (de los Reyes, 2010; Mähle, 2013).

Jeg har i dette avsnittet vist at på tross av at Irina ikke har noen fysiske markører som plasserer henne utenfor den norske tilhørigheten, har hun en aksent som markerer et skille mellom henne og etnisk norske nordmenn.

Kjønn

I dette avsnittet vil jeg ta utgangspunkt i kategorien kjønn og hvordan utfordringer knyttet til graviditet og nylig fødsel påvirker Irinas erfaringer som kvinne innenfor høyere utdanning i Norge.

Under arbeidet med sin doktorgrad møtte Irina mannen som hun i dag er gift med. Sammen har de nylig fått ett barn. Irina opplever kombinasjonen mellom familie- og arbeidsliv som utfordrende og forteller at det per i dag er hennes mann som er hjemme med barnet slik at hun kan jobbe. Irina er av den oppfatning at man holdningsmessig har kommet langt når det kommer til likestilling i Norge, men hun merker at det fortsatt finnes noen utfordringer med å være yrkesaktiv kvinne innenfor høyere utdanning i Norge. Irina forteller blant annet at hun med en gang ble gravid følte at hun ble skviset ut av prosjekter på arbeidsplassen. Hun forteller at hun har en jobb som krever at hun er tilstede, og opplevde at kolleger reagerte da hun på grunn av graviditet og fødsel ikke hadde jobbet like mye som hun pleier.

«Menn har mye å si da, selv om alle på en måte ønsker deg det beste og gratulerer og alt, men hvis du ikke er der og bidrar, så, når du kommer fra permisjon, så er toget gått og du står utenfor».

Irina forteller videre at dette fører til at hun nå i tiden etter fødselen må jobbe ekstra mye for å komme seg inn i arbeidet igjen. Dette har påvirket familielivet i form at av det er vanskelig å sette en klar grense mellom jobb og privatliv. Kvelder og helger benyttes ofte for å gjøre ferdig arbeid og rekke ulike deadliner.

Når Irina snakker om å være kvinne og jobbe innenfor høyere utdanning i Norge og forteller at hun er av den oppfatning at man som kvinne må jobbe ekstra mye. Både med tanke på at kvinner under og etter graviditeten må holde seg oppdaterte, og med tanke på at dette igjen kan føre til at de blir holdt utenfor i profesjonelle sammenhenger.

«Jeg gjorde jo kanskje litt mindre jobb under graviditeten, for jeg ble jo kvalm og litt sånne diverse plager [...] da blir man på en måte skviset litt ut, holdt litt utenfor».

Også holdninger man møter som yrkesaktiv kvinne på arbeidsplassen kan være utfordrende. Irina forteller at på tross av at man i Norge har kommet langt når det kommer til likestilling, møter man fortsatt inngrodde forestillinger av hva det innebærer å være mor.

«Folk sier: «er du tilbake fra permisjon allerede» liksom, «hva med babyen»? Men babyen har en far, og vi kan jo dele permisjon. [...] Fremdeles har man den inngrodde forestillingen om at det bare er mor som skal sitte med babyen [...] føler meg nesten som en dårlig mor liksom».

Irina beskriver her noe som kan se ut som et møte med tradisjonelle kjønnsrepresentasjoner i form av at hennes omgivelser har andre forventninger til det å være kvinne enn det Irina

velger å gjøre. Som nevnt tidligere knyttes fortsatt tradisjonelle egenskaper som omsorg til det å være kvinnelig (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Sett ut i fra det Irina forteller kan det se ut til at det hviler om en forventning om at Irina som kvinne, og ikke hennes mann, burde være hjemme med barnet. Irina bryter dermed i møte med sine omgivelser normen for hva det innebærer å være kvinne som jobber innenfor høyere utdanning i Norge. Normen for hva det innebærer å være kvinne som jobber innenfor høyere utdanning kan videre antas å kunne gjelde alle kvinner uansett bakgrunn.

Det kan også virke som at Irina ikke passer inn i omgivelsenes bilde av hvem en fagperson er når hun i profesjonelle sammenhenger heller blir definert som en nordmanns kone. Irinas brudd på normen for kvinnelighet og normen for hvem en fagperson er kan videre se ut til å påvirke hennes handlingsrepertoar i hverdagen ved at hun ofte opplever sanksjoner i form av ubehagelige spørsmål. Forskning på ved et universitet i Sverige viser at studenter og ansatte med minoritetsbakgrunn ses på som «fremmede» og «avvikende» og at dette ofte innebærer å måtte svare på krenkende spørsmål og forklare sin tilstedeværelse på universitetet, noe som tyder på at Irinas opplevelser ikke er unike i nordisk sammenheng (de los Reyes, 2010).

Jeg har i dette avsnittet gjort rede for Irinas opplevelser som kvinne og mor på sin arbeidsplass. I neste avsnitt vil jeg ta for meg kategorien tid.

Tid

Irina skiller seg fra de andre deltagerne ved at hun kom til Norge ganske ung og med en gang fikk muligheten til å gå på norsk skole. Dette ser ut til å ha påvirket hennes muligheter til å lære seg det norske språket og bli kjent med det norske samfunnet. Irina beskriver imidlertid møtet med det norske utdanningssystemet som vanskelig, da hun raskt oppdaget store forskjeller på normer og regler i den norske skolen og den skolen hun selv kom fra.

«Til å begynne med var det litt sånn kulturkrasj på videregående. Jeg gikk i pene kjoler og skjørt og sånt, og her satt alle i jeans på gulvet og liksom spiste i timene og sa «du» til læreren, det var helt uhørt for meg for å si det sånn».

På tross av utfordringene forteller Irina at hun ganske raskt tilpasset seg og lærte det norske språket. Forskning fra Sverige viser at sjansen for å lykkes innenfor den akademiske sektoren er større dersom man i ung alder innvandret til Sverige, samt fullfører grunnskole og høyskole i Sverige. Årsaken til dette hevdes å være en mulighet til å lære språk, etablerte nettverk og bli

kjent med svenske regler (Göransson & Lidegran, 2005). Irina har i dag bodd i Norge i lengre tid enn hun bodde i sitt hjemland. Hun har dermed hatt lang tid på å bli kjent med det norske samfunnet, noe som gjør at hun i dag selv tror hun ville fått problemer med å tilpasse seg hjemlandet sitt. Det faktum at Irina i dag ser det som en utfordring å skulle tilpasse seg hjemlandet sitt kan videre antyde at Irina gjennom sin tid i Norge i tillegg til å lære det norske språket også har internalisert norske normer og regler.

Neste avsnitt vil handle om klasse.

Klasse

Jeg vil i dette avsnittet ta for meg Irinas klassebakgrunn og hvordan hennes bakgrunn fra en svært høyt utdannet familie kan se ut til å ha påvirket den stillingen hun i dag har som førsteamanuensis.

Irina forteller sitt intervju at hun ikke har hatt problemer med det faglige innholdet i utdanningsinstitusjonene hun har vært gjennom og at hun da hun kom til Norge var på høyere nivå faglig enn sine medelever. Årsaken til dette er at hennes far er akademiker og dette ga henne mulighet til å lære pensum som egentlig var på universitetsnivå mens hun enda gikk i den videregående skolen. Irina beskriver sin far som svært belest og deler historier av at hun som barn hadde samtaler med sin far om vitenskapelige fenomener. Irina forteller at også hennes mor og bror har svært høy utdanning og at det for henne var utenkelig å ikke ta en høyere utdanning.

«For meg var det utenkelig å ikke ta høyere utdanning, [...] det var den eneste veien jeg kunne se for meg».

Kulturell kapital vil i form av legitim kunnskap og kompetanse ifølge Bourdieu gi bedre forutsetninger for å kunne akkumulere kulturell kapital i utdanningsinstitusjoner (Wilken, 2008). Det kan se ut til at Irina, i likhet med både Raana og Khalila, også hadde med seg en kulturell kapital fra familieinstitusjonen som ga henne gode muligheter for å akkumulere kulturell kapital både gjennom videregående skole og høyere utdanning, og nå som ansatt ved en norsk utdanningsinstitusjon (Wilken, 2008).

Jeg har i dette delkapittelet gjort rede for hvordan Irina på tross av å ha lært språket fortsatt bærer med seg en aksent som markerer en grense mellom henne og andre på arbeidsplassen. Irina kan i arbeidskonteksten også se ut til å bryte med normen for hvem en fagperson er.

Videre opplever Irina utfordringer med å være kvinne i den akademiske konteksten sett ut i fra hennes situasjon som nybakt mor. Jeg vil i neste delkapittel ta for meg Marias opplevelser som minoritetskvinne innenfor høyere utdanning i Norge.

4.4 Maria

Maria er som nevnt fra en liten landsby i Latin-Amerika og flyttet hjemmefra svært ung for å få en god utdanning. Maria jobber i dag som professor ved et universitet. Jeg vil i dette delkapittelet først ta for meg etnisitet og kjønn. I Marias delkapittel har jeg valgt å ta for meg begge kategoriene under samme avsnitt fordi de empirisk sett kan være vanskelig å skille (de los Reyes, 2010), noe jeg problematiserte innledningsvis i dette kapittelet. Videre vil jeg ta for meg kategoriene tid og klasse.

Etnisitet og kjønn

I et spørsmål om Maria opplever at det finnes noen utfordringer med å ha den bakgrunnen hun har i jobben innenfor norsk høyere utdanning forteller hun om en opplevelse hun hadde etter endt doktorgrad. Tiden etter Maria var ferdig som doktorgradsstipendiat bestemte hun seg for å søke en forskerjobb i en forskerorganisasjon. Maria forteller at hun etter å ha søkt ble innkalt til intervju for denne jobben. Arbeidsoppgavene som inngikk i jobben hun søkte på var å intervju og forske på mennesker i det norske samfunnet. Arbeidsgiveren spurte i den forbindelse om hvordan Maria ville oppleve å gå ut å snakke med nordmenn, et spørsmål som slo Maria som merkelig.

«Jeg husker jeg så på fyren, jeg kunne ikke tro at han kunne stille et så dumt spørsmål, og fornærmede spørsmål. Så jeg sa til han: «vet du hva, jeg kjenner til mange nordmenn som drar til utlandet og forsker, og som inklusive drar til mitt hjemland og forsker. Jeg kan ikke se noen forskjell på hva de gjør og det jeg skal gjøre her [...]»».

Eksempelet ovenfor viser hvordan Marias etnisitet i denne konteksten utgjorde en grensemarkør mellom henne og arbeidsgiveren som intervjuet henne og videre hvordan arbeidsgiveren stilte spørsmål ved Marias egnethet for forskning i Norge basert på hennes bakgrunn. I følge forskning på minoriteter som arbeider innenfor høyere utdanning i Sverige hevdes det at «hvithet» er en kvalitets som bindes opp mot suksess. Videre presenteres «hvithet» og «mannlighet» som en tilslørt norm (Mählck, 2013). Dette støttes opp av et annet

forskningsprosjekt der det hevdes at «svenskhets» innad i det akademiske miljøet blir sett på som en norm og at ansatte med en annen etnisk bakgrunn må forholde seg til en rolle som avvikende og fremmed (de los Reyes, 2010). Eksempelet Maria beskriver viser tydelig hvordan Maria som ikke-vestlig kvinne ble plassert utenfor den norske tilhørigheten, og hvordan arbeidsgiveren på bakgrunn av dette stilte spørsmål ved hennes egnethet.

Maria deler også flere eksempler der hun som forsker har opplevd å bli behandlet annerledes. Hun deler blant annet en opplevelse hun hadde da hun en gang skulle presentere resultatene for et prosjekt hun hadde gjennomført sammen med en kollega for kommunen. Hun forteller at ordstyreren for dette møtet etter deres presentasjon kun takket hennes kollega og ikke henne. Maria forteller at hennes kollega reagerte sterk på denne hendelsen, men at hun selv valgte å ikke ilegge det for mye. Maria forteller videre at hun aldri vet hvorfor noen reagerer eller på hva. Hun anerkjenner at det finnes mennesker som reagerer på kjønnet hennes, bakgrunnen hennes, hudfargen hennes og aksenten hennes, og at det i noen tilfeller kan være irriterende. Samtidig understreker hun at dette ikke er noe hun problematiserer noe voldsomt.

«Jeg tror. Av og til har jeg et problem med å vite, hvis folk reagerer, om de reagerer fordi jeg er kvinne eller fordi jeg ikke er etnisk norsk [...], om den personen reagerer fordi jeg er av en annen hudfarge [...]. Jeg må innrømme at jeg klarer det ikke, [...] jeg klarer ikke å problematisere det noe voldsomt».

Maria anerkjenner at det faktum at hun er en kvinne med ikke-etnisk norsk bakgrunn, med annen hudfarge og aksent, er noe andre kan reagere på. Her blir kjønn, hudfarge og aksent trukket fram som noe som noe som potensielt kan få andre til å reagere. Sett ut i fra forskning fra svensk kontekst kan man i universitetsmiljøene snakke om en hvit og mannlig norm (Mählck, 2013). Maria vil dermed kunne avvike både som kvinne, som utenlandsk og med en annen hudfarge. Det som skiller Maria og andre intervjudeltagere som Raana og Khalila, er at Maria understreker at dette er noe hun ikke greier å problematisere i så stor grad fordi hun generelt syns det er vanskelig å vite hvorfor folk reagerer som de gjør. Maria trekker også fram, til forskjell fra de andre deltagerne, at misforståelser og tilfældigheter også kan være årsaker til at hun i noen tilfeller kan oppleve å bli behandlet annerledes. Forskning viser derimot at ansatte med innvandrerbakgrunn ofte må forholde seg til en rolle som «fremmede» eller «avvikende» i møte med den rådende normen. I samme forskning hevdes det videre at det vanskelig for mange å vite akkurat hvorfor de blir utsatt for diskriminering (de los Reyes, 2010). Når jeg snakker med Maria om livet hennes som minoritetskvinne i academia i dag forteller hun videre at hun ikke vet om minoritetskvinne er en betegnelse hun vil bruke om

seg selv. Kategorien «innvandrerkvinn» er ifølge Gullikstad, Lauritsen & Berg en betinget kategori som knyttes til ulike meningsinnhold og bærer av biter av større diskurser i samfunnet. «Innvandrerkvinn» kan ses som en stigmatiserende kategori som rangeres lavere enn det å være norsk. Studien viser videre hvordan enkelte prøver å distansere seg fra og tre ut av kategorien (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002).

Jeg har i dette avsnittet tatt for meg kategoriene etnisitet og kjønn og vil i neste avsnitt ta for meg tid som kategori.

Tid

Maria er den deltageren som har bodd lengst i Norge og også den deltageren som i minst grad opplever sin bakgrunn som utfordrende i jobben sin innenfor høyere utdanning. Da Maria i intervjuet delte sin livshistorie, delte hun imidlertid at overgangen var stor da hun først kom til Norge. Videre beskriver hun sin norske manns familie og støttespillere i det akademiske miljøet som viktig for prosessen med å bli kjent med normer, norske tradisjoner og det norske språket. Maria forteller eksempelvis hvordan mannens familie som kunne engelsk valgte å konsekvent snakke norsk og at dette i begynnelsen opplevdes som ekskluderende. Maria beskriver imidlertid dette som noe bra i dag. Videre beskriver Maria hvordan det å tilpasse seg har vært viktig for hvordan hun har hatt det i Norge og i den jobben hun har i dag. Marias tanker om viktigheten av tilpasning gjenspeiles også i måten hun forteller at hun forholder seg til andre innvandrere som hun møter i den akademiske konteksten, der hun råder dem om å tilpasse seg og lære det norske språket. Maria forteller at hun av og til glemmer at hun ikke er norsk. Hun forteller videre at hun er stolt av sin bakgrunn, men trekker igjen fram viktigheten av å tilpasse seg. Som nevnt trekkes tid til å lære seg å kjenne norske normer, regler og det norske språket fram som noe viktig for integrering (Chinga-Ramirez, 2017), noe Maria eksplisitt forteller at hun har gjort gjennom tiden sin i Norge. Videre forteller Maria at det er en kontrast mellom hvordan hun opplevde ekskludering og usikkerhet da hun flyttet og hvordan hun de senere årene etter å ha lært det norske språket, normer og regler ikke i like stor grad problematiserer det å være en minoritetskvinn i akademia. Dette kan støtte opp under tid som betydningsfullt for hvordan minoriteter opplever å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge i dag.

Jeg har i dette avsnittet tatt for meg tid som kategori og vil i neste avsnitt vil jeg ta for meg klasse.

Klasse

Jeg vil i dette avsnittet ta for meg Marias klassetilhørighet og hvordan Marias klassetilhørighet kan ha påvirket stillingen hun i dag har som professor ved et universitet i Norge.

Maria har i likhet med Raana, Khalilia og Irina også bakgrunn fra en familie med utdanningsressurser. Maria beskriver familien sin som høyt utdannet og forteller at hennes foreldre var svært opptatt av at barna skulle få seg en god utdanning. Maria forteller videre at klassetilhørighet i Latin-Amerika er tett knyttet opp mot verdier.

«I Latin-Amerika er ens klasse veldig mye koblet opp til hva man verdsetter, hva slags framtid man ønsker for seg og sine. Det med utdanning har en stor betydning, og det å være en dannet person, og der kommer disse middelklasseverdiene inn. En som strever da med andre ord, ikke en som er paralyisert i forhold til ens skjebne [...]. Det er det mine foreldre har gitt meg».

Maria forteller at hennes foreldre måtte jobbe for de økonomiske midlene som krevdes for å gi alle barna en god utdanning, men at verdier tett knyttet opp mot en middelklassekultur der utdanning blir sett på som viktig, var svært sentral i familien. Sett i sammenheng med Bourdieus teori kan det tenkes at også Maria, i likhet med Raana, Khalila og Irina, fikk tilgang på kulturell kapital gjennom familieinstitusjonen, noe som videre kunne akkumulere kulturell kapital i hennes videre utdanning og jobb som professor innenfor høyere utdanning i dag.

Jeg har i dette delkapittelet gjort rede for Marias erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning gjennom kategoriene etnisitet og kjønn, tid og klasse. Sentralt for Marias opplevelser er vanskeligheten med å vite akkurat hvorfor hun i noen kontekster blir behandlet annerledes. Videre forteller Maria, som er den av minoritetskvinnene som har bodd lengst i Norge, at hun av og til glemmer at hun ikke er norsk. I neste delkapittel vil jeg ta for meg hvordan Kjersti som en del av majoriteten opplever å arbeide innenfor høyere utdanning.

4.5 Kjersti

Kjersti er til forskjell fra de andre deltagere både født og oppvokst i et lite tettsted i Norge. Kjersti jobber i dag som førsteamanuensis ved et universitet i Norge og er mor til to voksne

barn. Kjersti skiller seg fra de andre deltagerne ved at hun i denne studien representerer majoritetsstemmen.

Jeg vil i dette delkapittelet ikke analysere Kjerstis erfaringer ut i fra kategoriene etnisitet og tid, da Kjersti er en del av majoritetsbefolkningen. Derfor vil jeg i dette delkapittelet ta utgangspunkt i kategoriene kjønn og klasse, og analysere hvordan kjønn og klasse påvirker Kjerstis erfaringer som kvinne innenfor høyere utdanning i Norge.

Kjønn

I Kjerstis intervju trekker hun i likhet med flere av de andre deltagerne fram utfordringer ved det å være kvinne og jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. I likhet med Irina trekker Kjersti fram morskap som en del av det å være kvinne.

«[...] jeg tror det er veldig avhengig av hvilket miljø man er i, altså om det å være jente har positive eller negative effekter, for det er klart at mange damer får barn og kanskje prioriterer annerledes i perioder av livet sitt, som gjør at man bruker lengre tid da, hvis man nå skal klatre til topps eller hva det nå er man søker, men også det å få forskningsmidler, ikke sant, det krever jo at du er, ja, veldig på da».

Kjersti deler her refleksjoner om at kjønn kan påvirke ulikt i ulike kontekster, men at det innenfor høyere utdanning kan være en utfordring å kombinere familieliv og jobbambisjoner. Hun forteller her at kvinner når de får barn kanskje velger å prioritere annerledes og at en konsekvens av dette er at de bruker lengre tid enn menn på å oppnå de de vil i jobbsammenheng. I likhet med Irina deler Kjersti en opplevelse av at man som kvinne må jobbe ekstra hardt for å oppnå det man vil. I en artikkel om kjønn i svensk academia poengteres det at det fortsatt i dag er menn som har høyere stillinger innenfor academia og at det videre er menn som kontrollerer fordeling av ressurser. Selv om det i dag finnes en stor andel kvinner i academia, er det fortsatt aktuelt å snakke om academia som en mannlig arena (Häyrén Weinestål, 2010). Dette kan ses i sammenheng med feministisk organisasjonsforskning som sier at menns homososiale praksiser, det vi si menns tendens til å systematisk favorisere andre menn i eksempelvis valg av etterkommere eller forfremmelser, er en viktig del av å forstå den mannlige dominansen innenfor organisasjoner. En viktig forutsetning for homososiale praksiser er at egenskaper som assosieres til mannlighet konstrueres som kompetanse, mens kvinnelighet som motsatsen kobles til en avvikende eller bristende kompetanse (de los Reyes, 2010). Sett i sammenheng med Kjersti og Irinas opplevelser kan det stilles spørsmål ved om mannlig dominans innad i

deres arbeidskontekst kan være årsaken til deres opplevelse av at de som kvinner må jobbe ekstra hardt for å oppnå det de ønsker.

Videre deler Kjersti også positive erfaringer hun har hatt som kvinne i den jobben hun i dag har innenfor høyere utdanning. Kjersti forteller i sitt intervju hvordan de andre kvinnene i utdanningsinstitusjonen hun er ansatt ved tok henne veldig god imot da hun begynte i jobben som førsteamanuensis.

«[...] jeg ble veldig godt mottatt [...] og det hendte jo at jeg ble støttet opp av de her godt voksne damene som kom inn og ga meg gode råd, «nå bør du gjøre det, og nå bør du gjøre det, for det er så viktig at vi får kvinner til å være i de her litt sånn sentrale posisjonene». Så jeg ble veldig godt mottatt av de andre damene som var godt voksne».

Kjersti beskriver her et miljø hvor kvinnene på arbeidsplassen støtter opp hverandre og deler erfaringer for å løfte hverandre frem. Kjerstis opplevelse av å begynne i jobben skiller imidlertid fra de andre kvinnenes opplevelser av å jobbe i academia. Der de andre kvinnene beskriver et miljø der de på grunn av annerledeshet i form av bekledning, mangel på språk eller aksent ikke opplever å bli inkludert eller opplever å bli plassert utenfor den norske tilhørigheten, beskriver Kjersti et miljø der kvinnene på arbeidsplassen støtter hverandre og løfter hverandre fram.

Jeg har i dette avsnittet vært innom hvordan Kjersti opplever utfordringer med å være kvinne og mor innenfor høyere utdanning. Videre vil jeg ta for meg Kjerstis klassetilhørighet.

Klasse

Kjersti skiller seg først og fremst fra de andre deltagerne ved at hun er en etnisk norsk kvinne som tilhører majoriteten i Norge. Videre skiller bakgrunnen hennes seg fra de andre ved at Kjersti ble født på bygda inn i en familie hvor ingen av hennes familiemedlemmer hadde høyere utdanning.

«[...] jeg er den første i min familie som har tatt høyere utdanning og jeg var den første i bygda som tok doktorgrad».

I et spørsmål om Kjersti opplever at hennes bakgrunn har gitt henne noen ulemper vektla hun at det for henne aldri var naturlig å skulle ta utdanning og at dette har påvirket henne gjennom hele utdanningsløpet. Det tok for Kjersti lang tid å komme seg gjennom en høyere utdanning og å få stillinga hun i dag har som førsteamanuensis.

«[...] det er helt klart noen ulemper, og det har nok hatt noe å si, fordi jeg har brukt lang tid, sant, for meg var det ikke naturlig å tenke at jeg skulle begynne på universitet da jeg var 20 år. [...] jeg hadde ikke noen rollemodeller i forhold til en onkel som er professor eller sånne ting, så jeg tenkte overhodet ikke sånn».

Kjersti skiller seg som nevnt fra de andre deltagerne ved at hun kommer fra en familie som ikke er høyere utdannet og hvor det ikke var naturlig at hun selv skulle ta en høyere utdanning. Ifølge Bourdieus teori knyttes ressurser i form av utdanning og legitim kunnskap og kompetanse til et individs kulturelle kapital (Wilken, 2008). På bakgrunn av dette kan det tenkes at Kjersti kommer fra en familieinstitusjon med en lavere kulturell kapital og på den måten skiller seg fra andre deltagerne med en høyere kulturell kapital. Videre kan det tenkes at Kjersti, på bakgrunn av sin lave kulturelle kapital, har kjent seg mer fremmedgjort i utdanningskonteksten enn de andre deltagerne med høyere kulturell kapital. Den kulturelle kapitalen som omsettes i familieinstitusjonen er ifølge Bourdieu mer verdifull enn den som omsettes i utdanningsinstitusjonene (Wilken, 2008). Dette kan tenkes å være årsaken til Kjerstis refleksjon om at hennes bakgrunn fra en familie uten høyere utdanning har påvirket henne ved at det tok lang tid å komme seg gjennom utdanningen og få den jobben hun har i dag som førsteamanuensis ved en utdanningsinstitusjon i Norge.

I intervjuet om hvordan Kjersti opplever å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge reflekter hun over hvordan egen bakgrunn påvirker møter med andre mennesker på arbeidsplassen sin.

«[...] man kan komme i situasjoner hvor folk har det her akademiske livet veldig sånn under huden [...] også søker man sammen med noen som har noe av den samme bakgrunnen da, som man gjenkjenner seg selv i, også finner man ut etter hvert at det ikke er så mange som er så veldig annerledes. De fleste, i Norge så har de fleste, hvis du går en eller to generasjoner tilbake, så er man fra landet».

Kjersti forteller at hun noen ganger i jobbsammenheng møter mennesker som har det akademiske livet veldig under huden. Det kan tenkes at menneskene Kjersti beskriver har med seg en kapitalbesittelse som plasserer dem i en privilegert del av det sosiale landskapet. Sagt med andre ord kan det tenkes at disse individene har med seg en høy kulturell kapital som har vært fordelaktig i akkumulasjonen av kulturell kapital både i utdanning og i jobben innenfor høyere utdanning i dag (Wilken, 2008). Likevel opplever Kjersti noe som kan tolkes som et fellesskap som bunner ut i at de fleste på arbeidsplassen, en eller to generasjoner tilbake, kommer fra landet.

Videre vektlegger Kjersti at hun på grunn av sin bakgrunn er veldig opptatt av at studenter som ikke kommer fra et akademisk miljø skal kunne finne sin plass i utdanningskonteksten.

«[...] jeg er veldig opptatt av at studenter som også kommer fra en bakgrunn som ikke er akademisk, skal kunne finne sin plass i det akademiske landskapet».

Kjerstis bakgrunn fra en familie uten høyere utdanning og hennes vei til utdanningen hun har i dag har påvirket hennes jobb direkte ved at det for henne er viktig å ivareta studenter hun identifiserer seg med.

Jeg har i dette delkapittelet gjort rede for Kjerstis erfaringer som kvinne innenfor høyere utdanning i Norge gjennom kategoriene kjønn og klasse. I kapittelet som helhet har jeg foretatt personsentrerte og kategoribaserte analyser av hver enkelt deltager i studien. På bakgrunn av disse funnene vil jeg i neste kapittel foreta en interseksjonalitetsanalyse der funnene løftes opp på et institusjonelt nivå som ses i lys av overordnede idéer i samfunnet. Analysene i neste kapittel vil videre ta utgangspunkt i det teoretiske grunnlaget fra interseksjonalitetsbegrepet og innslag fra den postkoloniale feminismen.

5. Interseksjonalitetsanalyser

Det akademiske feltet er ikke en arena der det kun produseres kunnskap og denne kunnskapsproduksjonen skjer ikke atskilt fra andre arenaer i samfunnet. Dette kapittelet vil bygge på idéen om at sosiale relasjoner som utspilles innenfor høyere utdanning kan ses som en refleksjon av rådende idéer i samfunnet (Molina, 2010). Videre vil jeg fokusere på kryssningen mellom de ulike kategoriene som er relevant for denne studien. Idéen bak interseksjonalitetsbegrepet er at maktanalyser ikke kan reduseres til atskilte analyser av de ulike kategoriene som et menneske inngår i. Det finnes ingen sosiale posisjoner som ikke konstrueres ut i fra kategorier som etnisitet, kjønn og klasse og en kvinne kan aldri bare være en kvinne uten å også ha en plassering i et rase- og klassemessig hierarki (de los Reyes & Mulinari, 2014). Kvinnenes erfaringer og interseksjonene de inngår i vil i dette kapittelet løftes opp fra et individuelt nivå til et institusjonelt nivå og ses i lys av overordnede idéer på det strukturelle nivået.

I første delkapittel vil jeg se på hvordan etnisitet og kjønn virker sammen i kvinnenes erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. Videre vil jeg i neste delkapittel ta interseksjonene mellom kjønn og etnisitet med videre i en diskusjon om hvordan kategoriene klasse og tid også påvirker minoritetskvinnene og deres erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge.

5.1 Etnisitet og kjønn

En av de mest sentrale interseksjonene i denne studien er sammenvevingen av etnisitet og kjønn. Etnisitet og kjønn kan som nevnt tas i bruk og konstrueres ulikt i ulike kontekster, både av individer selv og av omgivelsene rundt (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). En ting alle deltagerne i denne studien har til felles er at de er kvinner. Deres opplevelser av å være kvinner innenfor høyere utdanning i Norge er derimot veldig forskjellig sett ut i fra hvilke interseksjoner de inngår i.

Som nevnt i delkapitlet om tidligere forskning antyder forskning på høyere utdanning i svensk kontekst at «hvithet» er en kvalitet som bindes opp mot suksess (Mählck, 2013) og at majoritetskulturen blir sett på som en gitt norm (de los Reyes, 2010; de los Reyes, 2007). Det hevdes også gjennom tekster fra en svensk kontekst at det fortsatt er aktuelt å snakke om *akademia* som en mannlig arena hvor menn sitter med store deler av definisjonsmakten (Häyrén Weinestål, 2010). Videre hevdes det at den hvite og mannlige normen innenfor

høyere utdanning lett tilsløres av en motvillighet til å snakke om og synliggjøre problemet (Mählck, 2013). I de påfølgende avsnittene vil jeg se på hvordan interseksjonen mellom kjønn og etnisitet påvirker kvinnenens opplevelser av å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. Første avsnitt tar for seg hvordan språk, bekledning og forventninger knyttet til kategorien minoritetskvinne påvirker kvinnenens erfaringer. Neste avsnitt tar for seg utfordringen med vestlig kategorisering og diskuterer en antatt hvit og mannlig norm innenfor høyere utdanning i Norge.

Kvinner på feil måte

Flere av deltagerne i studien deler en oppfatning om at det som kvinne er vanskeligere å lykkes innenfor det akademiske feltet enn det er for menn. Videre er det også flere som trekker fram posisjonen som minoritetskvinne som spesielt vanskelig og baserer dette på sine antagelser om at minoritetskvinner må jobbe hardere enn majoritetsbefolkningen for å nå sine mål. I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg hvordan språk, fysisk annerledeshet og forventninger knyttet til kategorien minoritetskvinne påvirker minoritetskvinnenes erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning.

Felles for alle minoritetskvinnene i studien er opplevelsen av språk som en grensemarkør mellom seg selv og den øvrige majoriteten på arbeidsplassen. Selv om alle kvinnene nevnte språk som en del av deres opplevelser av å være kvinne på arbeidsplassen, var imidlertid opplevelsene forskjellige. Raana som har vært i Norge kortest tid deler utfordringer med å lære språket, mens mange av de andre deltagerne som har lært språket forteller at det fortsatt utgjør et problem på grunn av aksent. En av deltagerne som eksplisitt gir uttrykk for dette er Irina som foreller at hun stadig opplever å bli plassert utenfor den norske tilhørigheten og ofte gjennom upassende og krenkende spørsmål. Forskning fra nordisk kontekst viser som tidligere henvist at utfordringer knyttet til språk kan være med på å plassere minoriteter utenfor normen på arbeidsplassen (Berg, Flemmen & Gullikstad, 2010; Mählck & Thaver, 2010; de los Reyes, 2010; Andenæs, 2010). Disse studiene viser at minoritetskvinnenes opplevelse av annerledeshet og utenforskap ikke er unike i nordisk kontekst.

Khalila setter ord på dette når hun i intervjuet deler sine refleksjoner om at det ligger mye makt i å kunne språket og at dette er noe etnisk norske nordmenn ikke reflekterer over i så stor grad. Börjesson og Rehn skriver i sin bok om makt at å bruke et språk som ikke andre forstår kan ses som en form for makt (Börjesson & Rehn, 2009). Den eneste som i sitt intervju

ikke nevner språk eller problemer knyttet til det norske språket er Kjersti, som med sin tilhørighet i majoritetsbefolkningen tilsynelatende ikke opplever å avvike med tanke på språk. Kjersti kommer fra bygda og har dialekt, og kan dermed i noen grad skille seg ut språklig. Ellen Andenæs skriver i boken likestilte norskheter at dialektpreget norsk i likhet med andrespråkspreget norsk kan romme ulike trekk ved den språklige overflaten som for eksempel intonasjon og uttale, men at dialektpreget norsk i motsetning til andrespråkspreget norsk refererer til det norske (Andenæs, 2010).

I intervjuene med kvinnene kom det fram at også fysiske grensemarkører kan være noe som de opplever plasserer dem utenfor den norske tilhørigheten. Bekledning og hudfarge var noe av det som kom fram selv om at ikke alle kvinnene snakket eksplisitt om dette. Bekledning og hudfarge kan ses på som synlige annerledesheter som kan plassere noen innenfor eller utenfor en type tilhørighet (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). I intervjuet med Raana forteller hun som nevnt om hvordan hun opplever at bekleddingen hennes kan påvirke hvordan de andre forholder seg til henne. Hennes bekledding blir sett på som annerledes og Raana opplever at hijaben i ytterste konsekvens gjør andre ukomfortable med å snakke med henne. Marianne Rugkåsa hevder i sin artikkel om majoriteten som premissleverandør i flerkulturelt arbeid at samfunnet er etnisk kategoriserende og at forskjellige kulturelle uttrykk ikke er likeverdige innenfor et samfunn (Rugkåsa, 2008).

Spørsmål knyttet til kultur bunner ofte ut i et spørsmål om makt, der reduserende og konstruerte kulturelle skiller er med på å legitimere diskriminering (Molina, 2010). Med diskriminering menes en særbehandling der noen behandles annerledes enn andre. Selv om særbehandling i sin grunnform også kan være noe positivt, er det den negative særbehandlingen som trekkes fram når det snakkes om diskriminering. Eksempler på negativ særbehandling er tilfeller der noen blir stengt ute fra et fellesskap eller tilfeller der inkludering ikke skjer (Häyrén Weinestål, 2010). I Raanas opplevelse av å bli plassert utenfor den norske tilhørigheten på grunn av hijaben er det viktig å anerkjenne hijaben som både et kjønned plagg og et plagg som sier noe om tilhørighet. Det er vanskelig å si noe om Raana blir utsatt for diskriminering på grunn av at hun er kvinne eller på grunn av hennes tilhørighet til en minoritet. Som nevnt viser forskning at det er vanskelig for mange å vite akkurat hvorfor de blir utsatt for diskriminering (de los Reyes, 2010). Paulina de los Reyes skriver i en artikkel om interseksjonelle perspektiv på ulikhet innenfor universitetsverden at vanskeligheten med å empirisk skille mellom ulikhet på grunn av etniske stereotypier eller kjønn kan relateres til kompleksiteten som preger maktstrukturene på universiteter og i samfunnet for øvrig. Dette

kan i praksis relateres til en særlig utsatthet som skapes i interaksjonen mellom flere undertrykkelsesrelasjoner (de los Reyes, 2010).

En deltager som eksplisitt nevner dette er Maria som forteller at hun ofte ikke vet om noen reagerer fordi hun er kvinne eller om de reagerer på etnisk bakgrunn eller hudfarge. Både Raana, Maria og Khalila har et etnisk opphav som gjør at de fysisk skiller seg fra majoritetsbefolkningen i Norge. Dette er imidlertid noe kvinnene bare nevner i korte trekk eller ikke i det hele tatt. I forskning fra Sverige avdekkes som tidligere nevnt en fargeblindhetsdiskurs der begrepet «fargeblindhet» ilegges en motvillighet til å bruke ordet «farge» i forbindelse med rase, basert på troen om at bruken av dette ordet vil konstruere ulikhet. Videre hevdes det at denne fargeblindheten er med på å tildekke en hvit og mannlig norm ved å ikke utfordre den (Mählck, 2013). Det faktum at Raana og Khalila ikke nevner farge eksplisitt kan tenkes å ha en sammenheng med at farge kanskje ikke er noe som snakkes om innenfor den akademiske sektoren. To deltagere som ikke nevner farge i det hele tatt hverken implisitt eller eksplisitt er Kjersti og Irina, noe som kan tenkes å ha en sammenheng med det faktum at Kjersti er en del av majoriteten og at Irina ikke fysisk skiller seg ut fra majoriteten.

I intervjuene med kvinnene beskriver de flere hendelser der de har opplevd å bryte kollegers forventninger til hvem de er som minoritetskvinner. Innholdet i kategorien «innvandrerkvinner» er som nevnt noe som stadig forhandles. I Gullikstad, Lauritsen og Bergs forskningsprosjekt som tar for seg konstruksjonen av kategorien innvandrerkvinner vises det til hvordan deltagernes identitetsprosjekt ikke stemmer overens med stereotypene som ilegges det å være en innvandrerkvinner. Oppfatninger av innvandrerkvinner som passive og undertrykte er stereotyper som kvinnene i studien møter i sine hverdagsliv, men som de ikke kjenner seg igjen i (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). En sentral del av å benytte et interseksjonelt perspektiv er å synliggjøre makt gjennom å utfordre gjeldende diskurser og å skape motbilder.

Maktutøvelse og ulikhet er tett knyttet opp mot en hierarkisk tankegang der binære representasjoner står sentralt. Det å forstå verden ut i fra isolerte og kontrasterende kategorier er en viktig del av det som kalles den positivistiske tankegangen og er med på å naturliggjøre et samfunn basert på ulikhet (de los Reyes & Mulinari, 2014). Et eksempel på dette kan være skillet som skapes mellom kvinner og menn, eller innvandrere og majoritetsbefolkningen. I vitenskapen snakker man gjerne om positivismen som en filosofisk tradisjon som har hatt stor betydning for kunnskapsproduksjonen innenfor samfunnsvitenskapene (Kvale & Brinkmann,

2015). Den positivistiske måten å se verden på gjør det meningsfullt å søke kunnskap i de ulikhetene som finnes mellom kategorier, samtidig som årsaken til ulikheten overses eller tas for gitt (de los Reyes & Mulinari, 2014). Det kan i dag trekkes tråder mellom den metodologiske positivismen og den kvantitative forskningen innenfor samfunnsvitenskapen (Kvale & Brinkmann, 2015). Problemet med kvantitativ forskning på sosiale fenomener er at samfunnsforskning gjennom målbare data skjuler de sosiale normene klassifikasjonene baserer seg på (Alvesson & Sköldberg, 2009). Et eksempel på dette kan være å bruke kategorien kvinne som et isolert analytisk begrep uten å ta hensyn til andre sosiale posisjoner i for eksempel rase- og klassemessige hierarkier (de los Reyes & Mulinari, 2014).

Kategorisering er noe Gullikstad, Lauritsen og Berg også problematiserer når de i sitt forskningsprosjekt om kategorien innvandrerkvinne hevder at problemet med vestlig kategorisering er at kategorier ofte framstilles som universelle og kontekstuavhengige (Gullikstad, Lauritsen & Berg, 2002). Deltagerne i min studie, er i likhet med kvinnene i nevnte studie, i en posisjon der stereotypiske oppfatninger av innvandrerkvinner ikke stemmer overens med deres identitetsprosjekt. Flere av kvinnene kommer i intervjuene med eksempler på hvordan de opplever å bryte kollegenes forventninger til dem som minoritetskvinner. Et eksempel på dette er Khalila som i en samtale med en kollega uttrykte misnøye rundt stereotypiske kjønnsoppfatninger og opplevde at det eksisterte et misforhold mellom kollegaens forventninger til henne som minoritetskvinne og holdningene hun uttrykte.

Jeg har i dette avsnittet tatt for meg hvordan språk, bekledning og forventninger knyttet til kategorien minoritetskvinne påvirker kvinnenenes erfaringer innenfor høyere utdanning i Norge. I det påfølgende avsnittet vil jeg diskutere hvorvidt en hvit og mannlig norm eksisterer innenfor høyere utdanning i Norge.

Den mannlige hvite normen

Kategorisering og det å skape kunnskap som er tatt for gitt ut i fra motsettende og isolerte kategorier, er som nevnt en sentral del av den positivistiske tankemåten (de los Reyes & Mulinari, 2014). Kategorisering er en etablert og vitenskapelig forankret måte å tenke på innenfor det akademiske feltet i dag uavhengig av disiplin. Kategorisering er i tillegg til å være sterkt forankret og legitimert innenfor academia og samfunnet for øvrig, også det som sies å være utgangspunktet for all diskriminering (Molina, 2010). I dannelsen av kategorier tilskrives de egenskaper, og det er i denne prosessen det kan oppstå problemer. Et vilkår for innholdet i kategorier som står i maktens tjeneste er at de skapes i kontrast til sine motsatser

og ut i fra hierarkier. Et tradisjonelt eksempel på dette er kvinnen som i kontrast med den intelligente og rasjonelle mannen ble beskrevet som mindre intelligent, passiv og emosjonell (Molina, 2010). Et annet eksempel på dette hentet fra den postkoloniale feminismen er idéen om det mindreverdige og avvikende ikke-vestlige mennesket som står i kontrast til det vestlige moderne mennesket (de los Reyes, 2011). Diskriminering og rasisme stammer fra en kategorisk og hierarkisk tankegang, som rangerer konstruerte grupper eller kategorier (Molina, 2010). Sett ut i fra et historisk perspektiv kan dagens idé om en hvit og mannlig norm kobles til den europeiske dominansen over store deler av verden flere hundre år tilbake (Molina, 2010).

Den postkoloniale feminismen har som nevnt sin bakgrunn i et kritisk blikk på den modernistiske tankegangen og det eurosentrisk verdensbildet preget av en gjennomtrengende hvit og mannlig norm på et strukturelt nivå (de los Reyes, 2011). Sett ut i fra svensk kontekst kan det virke som en hvit (Mälck, 2013), mannlig (Häyrén Weinestål, 2010) og svensk norm (de los Reyes, 2010; de los Reyes, 2007) også er sentral innenfor det institusjonelle nivået i universitetssektoren. Her kan det trekkes paralleller til Norge og stilles spørsmål ved hvorvidt det også i Norge kan snakkes om en hvit og mannlig norm innenfor høyere utdanning. I mine intervjuer var det spesielt to deltagere som trakk fram hendelser der de som minoritetskvinner opplevde å plasseres utenfor normen i det akademiske feltet. Irina fortalte i sitt intervju om hvordan mennesker hun møter i arbeidskonteksten oppfatter henne som en nordmanns kone i større grad enn hun blir oppfattet som en fagperson. I stedet for å anerkjenne Irina som fagperson og forsker, blir hun av andre heller sett på som en nordmanns utenlandske kone. Her kan det stilles spørsmål om Irina i møte med høyere utdanning i Norge opplever en særlig utsatthet for å plasseres utenfor normen på grunnlag av å både være kvinne og ha en avvikende etnisitet. Mennesker i interaksjonen mellom flere undertrykkelsesrelasjoner kan som nevnt være særlig utsatt for diskriminering (de los Reyes, 2010).

Maria deler også en opplevelse der hun som minoritetskvinne i møte med den norske akademiske sektoren blir plassert utenfor normen i det akademiske feltet. Maria delte en episode der en arbeidsgiver i et jobbintervju stilte spørsmål om hun som ikke-etnisk norsk ville være i stand til å forske på nordmenn, et spørsmål som Maria opplevde som fornærmende. Det kan tenkes at også Maria i interaksjonen mellom kjønn og etnisitet var særlig utsatt for særbehandling. Videre kan opplevelsene Irina og Maria deler reise spørsmål ved om det også innenfor høyere utdanning i Norge eksisterer en hvit og mannlig norm for hvem en fagperson er. Den hvite og mannlige normen innenfor høyere utdanning kan også

tolkes å komme til syne i Kjerstis intervju der kvinneperspektivet og utfordringer knyttet til å være kvinne kommer fram, mens etnisitet blir noe uuttalt. Kjersti trekker fram utfordringer knyttet til å være kvinne, men opplever ingen utfordringer knyttet til en avvikende etnisitet, da hun til forskjell fra de andre tilhører majoriteten. Som nevnt i delkapitlet om tidligere forskning viser studier at forskere og ansatte med minoritetsbakgrunn opplever at deres kompetanse blir sett på som mindre vitenskapelig (de los Reyes, 2010; de los Reyes, 2007; Mählcck, 2013), noe som kan ses i sammenheng med Irina og Marias opplevelser. Antagelsen om en hvit og mannlig norm på det institusjonelle nivået innenfor høyere utdanning i Norge kan videre kobles til den postkoloniale feminismens kritikk av en hvit og mannlig norm i samfunnet for øvrig der det ikke-vestlige mennesket ses som avvikende og på et lavere utviklingsstadium (de los Reyes, 2011).

I dette delkapitlet har jeg tatt for meg interseksjonen mellom etnisitet og kjønn og sett på hvordan språk, utseende og stereotyper kan markere et skille mellom minoritetskvinner og den øvrige majoriteten, sett ut i fra denne studiens deltagere og deres arbeidskontekster. Videre har jeg sett på hvordan vestlig kategorisering danner grunnlag for diskriminering og ulikhet. I neste delkapittel vil jeg i tillegg til interseksjonen mellom etnisitet og kjønn også ta for meg hvordan kategoriene klasse og tid er med på å påvirke minoritetskvinnenes erfaringer innenfor høyere utdanning i Norge.

5.2 Klasse og tid

I dette delkapitlet tar jeg utgangspunkt i hvordan klasse og tid i tillegg til kvinnenes etnisitet og kjønn er med på å påvirke deres liv og jobber innenfor høyere utdanning i Norge i dag. Klasse er en kompleks kategori som kan se veldig ulik ut i samvirke med andre kategorier som kjønn og etnisitet (Sohl, 2010). Videre vil jeg se på tid som en kategori har vist seg å være betydningsfull for hvordan kvinnene opplever å jobbe innenfor høyere utdanning.

I intervjuene med kvinnene kom det tydelig fram at samtlige av kvinnene, foruten Kjersti, hadde med seg en form for kulturell kapital hjemmefra gjennom å tilhøre en middelklassefamilie. Dette kan antas å ha hjulpet minoritetskvinnene med å akkumulere kulturell kapital i utdanningsinstitusjoner, og kan videre ha bidratt til at de jobber innenfor høyere utdanning i dag (Wilken, 2008). Raana forteller at hun vokste opp i en familie hvor hun og hennes søsken hadde tilgang på god utdanning og legitim kunnskap på tross av at hun som jente opplevde utfordringer. Khalilas familie hadde også midler til at barna fikk ta en

høyere utdanning. Irina kom til Norge med foreldre med svært høy utdanning og beskriver det som utenkelig å ikke skulle ta høyere utdanning selv. Maria forteller i sitt intervju hvordan familien hennes ikke var den rikeste, men at de besittet ressurser i form av utdanning og det som kan beskrives som en form for «middelklasseverdier». Lena Sohl skriver i sin artikkel om klassefortellinger i dagens Sverige at en viss besittelse av utdanningskapital kan være svært betydningsfull med tanke på klassereiser og utdanning. Både innenfor høyere utdanning og i samfunnet for øvrig utgjør middelklassebakgrunn normen for et godt liv (Sohl, 2010).

Forskningsresultater fra utdanningsforskning i Norge viser at barn av høyt utdannede foreldre ser ut til å klare seg bedre enn medelever fra lavt utdannede familier (Bakken, 2004; Bakken & Elstad, 2012). Et sentralt mål for det norske utdanningssystemet er å utjevne forskjeller mellom elever med ulik bakgrunn, noe som per i dag ikke oppnås da skolen ser ut til å reproducere forskjeller mellom elever (Bakken, 2004; Bakken & Elstad, 2012).

En deltager som har møtt på utfordringer knyttet til dette er Kjersti som forteller at hennes bakgrunn fra arbeiderklassen trolig har vært årsaken til at hun har brukt veldig mange år på å ta utdanningen hun har i dag. Kjersti forteller, i motsetning til Irina, at det aldri var naturlig for henne å skulle ta en utdanning. Kjersti trekker i sitt intervju fram både utfordringene med å komme fra arbeiderklassen og utfordringene med å være kvinne og mor. I hennes tilfelle kan det se ut som at krysningpunktet mellom lav klassesetilhørighet og kjønn har vært utfordrende med tanke på utdanning og jobb. Både lav klassesetilhørighet og det faktum at kvinner kanskje må prioritere tiden annerledes når de får barn vil kunne bidra til at det tar lang tid å nå sine mål. På tross av Kjerstis utfordringer med å fullføre utdanningen sin og få seg en jobb innenfor høyere utdanning forteller hun i dag om et fellesskap på jobb der kvinnene på arbeidsplassen støtter og løfter hverandre fram. Kjerstis opplevelse av et fellesskap blant kvinnene på arbeidsplassen skiller seg imidlertid fra de andre kvinnenes opplevelser på sine arbeidsplasser. De andre kvinnene beskriver som nevnt et arbeidsmiljø der de på grunn av forskjellsmarkører som blant annet bekledning, mangel på språk eller aksent opplever å ikke inkluderes og holdes utenfor. Hvis det tenkes at normen innenfor høyere utdanning i Norge er hvit og mannlig, vil Kjersti kun avvike som kvinne, men ikke som hvit og norsk. På tross av Kjerstis avvikende bakgrunn fra arbeiderklassen, kan det tenkes at hun ved å være hvit og norsk likevel blir plassert innenfor fellesskapet på arbeidsplassen. I Kjerstis intervju trekker hun fram at selv om hun i møte med andre kjenner på at noen har det akademiske livet mer under huden enn seg selv, så er ikke folk så veldig annerledes med tanke på at de fleste, hvis man går en eller to generasjoner tilbake, er fra landet.

Høyere utdanning i Norge har i de senere årene gjennomgått store forandringer ved at det som pleide å være en autonom og selvrekruiterende arbeidskultur muliggjort av samfunnets tradisjonelle kjønnsfordeling og klasseskille, har blitt mer tilgjengelig for flere og på så måte fått en mer heteronom sammensetning av ansatte (Arbeidsforskningsinstituttet, 2016). I følge statistikker fra statistisk sentralbyrå har antall bønder i Norge gått dramatisk ned siden 1800-tallet og en tilsvarende dramatisk økning har skjedd innenfor funksjonæryrker (Statistisk sentralbyrå⁴, 2017). Dette støtter opp under Kjerstis oppfatning om at mange på arbeidsplassen er like i den forstand at de deler en tilknytning til bygda en eller to generasjoner tilbake. Kjersti har en annen klasses tilhørighet enn sine kolleger, men kjenner samtidig på en likhet og tilknytning, noe som skiller seg fra flere av de andre kvinnene som av ulike årsaker opplever særbehandling og utenforskap. Minoritetskvinnenes erfaringer og opplevelser kan tyde på at etnisitet har mye å si for hvorvidt de plasseres innenfor eller utenfor den norske tilhørigheten og peker i retning av at etnisitet i denne studien overgår klasses tilhørighet. En høy klasses tilhørighet gir med andre ord ikke nok grunnlag for inkludering på kvinnenes arbeidsplasser.

Samtlige av minoritetskvinnene hadde med seg ressurser i form av kulturell kapital da de flyttet til Norge. Flere av kvinnene har også i dag en høyere utdanning enn sine foreldre i hjemlandet, noe som kanskje kan tolkes som en form for klassereise. Sett ut i fra denne studien er det deltagerne som har bodd i Norge lengst tid som også har de høyeste stillingene innenfor det akademiske feltet. Maria er i denne studien deltageren som har bodd lengst tid i Norge og har den høyeste stillingen innenfor det akademiske feltet. Maria er også den deltageren som i denne studien i størst grad trekker fram viktigheten av å tilpasse seg og tilegne seg det norske språket. Maria deler i sitt intervju at hun ofte i møte med andre minoritetskvinner råder dem om å lære seg språket og ta en utdanning som er godkjent i Norge, noe hun selv gjorde da hun først kom til Norge. I forskning fra Sverige trekkes svenskhet fram som noe som kan være en forutsetning for klassereiser. Svenskhet gjøres her synonymt med muligheten for å gjennomføre en klassereise. Svenskhet er på så måte noe som kanskje må oppnås for at en klassereise skal være mulig (Sohl, 2010). Sett ut i fra den svenske forskningen som antyder at svenskhet er synonymt med muligheten til å gjennomføre en klassereise (Sohl, 2010), samt forskning som antyder at svenskhet innad i det akademiske miljøet kan ses på som en gitt norm (de los Reyes, 2010), kan man stille spørsmål ved om norskhet er en forutsetning for å få tilgang på høyere stillinger innenfor høyere utdanning i Norge.

Tidligere i oppgaven er tid trukket fram som betydningsfullt med tanke på å lære seg å kjenne norske normer, regler og det norske språket. Videre kan det se ut til at kjennskap til norske normer, regler og språk er betydningsfullt med tanke på inkludering (Chinga-Ramirez, 2017). I Marias intervju forteller hun hvordan hun mange ganger glemmer at hun ikke er norsk og at betegnelsen «minoritetskvinne» er vanskelig å bruke om seg selv. Basert på Marias opplevelser kan det se ut som at tiden hun har hatt til å tilpasse seg det norske samfunnet kan ha vært med på å påvirke hvordan hun i dag ikke opplever det som spesielt utfordrende å være minoritetskvinne. Tidens betydning synliggjøres i kontrasten mellom hvordan Maria erfarer det å være minoritetskvinne i Norge og hvordan for eksempel Raana og Khalila opplever det samme. Der Maria ofte ikke tenker over at hun ikke er norsk opplever Raana og Khalila ofte særbehandling og utenforskap. Khalila har imidlertid bodd lengre i Norge enn Raana og deler eksplisitt at tiden har vært til hjelp med tanke på inkludering. Khalila forteller at overgangen til Norge først opplevdes som veldig stor, men at hun i løpet av de siste 17 årene har lært mye om det norske samfunnet og språket. Denne kunnskapen gjør at hun i hverdagen opplever å bli bedre inkludert enn kolleger som ikke har hatt tid til å lære det norske språket. Tiden har gjort det lettere for Khalila å ta del i det norske samfunnet, men hun trekker også fram at dette er en sak med flere sider. Khalila forteller at hun i prosessen med å integrere seg i det norske samfunnet også har mistet en del av det som var hennes. Sagt med andre ord kan det tenkes at Khalila i prosessen med å tilpasse seg den norske normen innenfor høyere utdanning har måttet gi slipp på deler av sin opprinnelige identitet. Dette er noe også Irina deler implisitt når hun forteller at hun i dag ville hatt problemer med å tilpasse seg sitt gamle hjemland igjen om hun skulle flyttet tilbake. Sett i lys av dette kan det stilles spørsmål ved om det å gi slipp på deler av den opprinnelige identiteten er det som skal til for å få innpass i det akademiske feltet i Norge.

Jeg har i dette delkapittelet sett på hvordan samtlige av minoritetskvinnene på tross av bakgrunn fra middelklassefamilier fortsatt opplever særbehandling og utenforskap på grunn av sin etniske opprinnelse. Videre har jeg diskutert tidens betydning for hvordan kvinnene opplever å jobbe innenfor høyere utdanning og hvordan norskhet kanskje kan være en forutsetning for høyere stillinger innenfor den akademiske sektoren. I kapitelet som helhet har jeg vist hvordan kvinnene i studien ikke bare er kvinner uten at de også er plassert i et rasemessig og klassemessig hierarki og hvordan de ulike kategoriene virker sammen og påvirker kvinnes erfaringer med å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge.

6. Konklusjon og videre forskning

Jeg vil i dette kapittelet ta for meg hovedfunnene fra denne studien samt noen refleksjoner rundt egen forskningsprosess. Avslutningsvis vil jeg dele mine tanker omkring videre forskning på minoritetskvinner som jobber innenfor høyere utdanning i Norge.

I denne oppgaven har jeg tatt for meg følgende problemstilling: «*Hvordan erfarer ikke-vestlige minoritetskvinner å arbeide innenfor høyere utdanning i Norge?*», ved å analysere data fra forskningsintervjuer gjennom interseksjonalitet som teoretisk perspektiv og innslag fra postkolonial feminisme. I de påfølgende avsnittene vil jeg i korte trekk ta for meg det jeg anser å være studiens hovedfunn.

Sett ut i fra denne studien kan språk og fysiske trekk se ut til å markere en forskjell mellom minoritetskvinnene og deres norske kolleger. I intervjuene med kvinnene ble utfordringer med det norske språket, aksent, bekledning og hudfarge trukket fram som mulige årsaker til utenforskap og særbehandling i arbeidssammenheng.

Kvinnene opplever at det innenfor høyere utdanning i Norge eksisterer ulike forventninger knyttet til det å være minoritetskvinne som deltagerne i denne studien ikke identifiserer seg med. Videre har flere av kvinnene opplevd negative reaksjoner fra sine omgivelser i situasjoner der de bryter med disse forventningene.

Innenfor høyere utdanning i Norge kan det se ut til å eksistere en hvit og mannlig norm. Denne normen ser videre ut til å påvirke kvinnene i profesjonell sammenheng ved at de opplever å bli plassert utenfor denne normen på ulike måter.

Samtlige av minoritetskvinnene kommer fra middelklassefamilier og har på den måten en klasses tilhørighet som ikke skiller seg fra normen innenfor høyere utdanning. Likevel opplever de på bakgrunn av sin etniske tilhørighet utenforskap og særbehandling. Dette synliggjøres i denne studien gjennom den norske deltageren som på tross av sin lave klasses tilhørighet likevel opplever et felleskap på arbeidsplassen i kraft av å tilhøre majoriteten.

Tid viser seg i denne studien å være betydningsfullt for hvordan kvinnene opplever å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge. Jo mer tid kvinnene har hatt på å lære seg språk og norske normer, desto mindre utfordringer opplever de knyttet til inkludering. Videre kan det være en sammenheng mellom lang tid i Norge og høye stillinger innenfor den akademiske sektoren.

Funnene peker på at minoritetskvinnene i denne studien opplever diskriminering gjennom at de i ulike situasjoner plasseres utenfor fellesskapet på sine respektive arbeidsplasser. Dette skjer på tross av at kvinnene av sine kolleger blir ansett som en ressurs i kraft av å være annerledes og bidra til mangfoldet. Innledningsvis i dette forskningsprosjektet hadde jeg en antagelse om at det innenfor høyere utdanning som kontekst finnes mindre diskriminering enn i samfunnet for øvrig, en antagelse jeg nå etter å ha gjennomført dette forskningsprosjektet ikke er like sikker på.

I spørsmålet om hvordan minoritetskvinner erfarer å jobbe innenfor høyere utdanning i Norge, har jeg svart på hvordan deltagerne i denne studien erfarer å jobbe på sine arbeidsplasser og satt dette i sammenheng med relevant forskning. Deltagerne i denne studien utgjør imidlertid bare en liten andel av alle minoritetskvinnene som jobber innenfor høyere utdanning i Norge. Studien er sett ut i fra dette begrenset og andre minoritetskvinnens erfaringer kan tenkes å være annerledes enn denne studiens deltagere. Videre kan studiens omfang og størrelse tenkes å påvirke studiens funn ved at jeg som forsker under hele prosessen har måttet begrense oppgaven både når det kommer til innhold, tid og størrelse.

I denne oppgaven har jeg gjennomført en liten studie av minoritetskvinner innenfor høyere utdanning i Norge, men feltet er fortsatt lite utforsket i norsk kontekst. Derfor vil jeg avslutningsvis oppfordre til mer forskning som tar for seg minoritetskvinnens erfaringer innenfor den akademiske sektoren i Norge, gjennom den nordiske modellen for interseksjonalitet. En interessant idé kunne vært å inkludere studenter i forskning på minoriteter innenfor høyere utdanning, for å utvide dette forskningsfeltet og undersøke om andre kategorier og interseksjoner vil gjøre seg gjeldende.

Litteraturliste

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2009). *Reflexive Methodology- New Vistas for Qualitative Research*. California: SAGE Publications.

Andenæs, E. (2010). «Nok norsk» til å være «norsk nok»? Språk, arbeidsliv, likestilling. I Berg, A.J., Flemmen, A.B. & Gullikstad, B. (Red.), *Likestilte norskheter*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Arbeidsforskningsinstituttet. (2016). «Å være utlending er ingen fordel»: *Karriereløp og barrierer for innvandrere i norsk akademia*. (AFI-rapport 2016:03). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.

Bakken, A. (2004). Økt sosial ulikhet i skolen? *Tidsskrift for ungdomsforskning*, Vol 4(1), 83-91. Hentet fra <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/1142>

Bakken, A. & Elstad, J. I. (2012). *For store forventninger? Kunnskapsløftet og ulikheten i grunnskolekarakterer* (NOVA Rapport 7/2012). Hentet fra: http://www.nova.no/asset/5587/1/5587_1.pdf

Berg, A.J., & Kristiansen, T. G., 2010. Synlig forskjell – om «nyankomne innvandrere», kjønn og rasialisering. I Berg, A.J., Flemmen, A.B., & Gullikstad, B. (Red.), *Likestilte norskheter*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Berg, A.J., Flemmen, A.B., & Gullikstad, B. (2010). Innledning: Interseksjonalitet, flertydighet og metodologiske utfordringer. I Berg, A.J., Flemmen, A.B., & Gullikstad, B. (Red.), *Likestilte norskheter*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Börjesson, M. & Rehn, A. (2009). *Makt*. Malmö: Liber AB.

Chinga-Ramirez, C. (2017). Becoming a "Foreigner": The Principle of Equality, Intersected Identities, and Social Exclusion in the Norwegian School. *European Education*, 49(2-3), 151-165. DOI: 10.1080/10564934.2017.1335173

Crenshaw, K. (1990). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 42, 1241-1299. DOI: 10.2307/1229039

de los Reyes, P. (2007). Att segla i motvind. En kvalitativ undersökning om strukturell diskriminering och vardagsrasism inom universitetsvärden. *Arbetsliv i omvandling*, 2007(Nr 5), 1-59. Hentet fra <http://journals.lub.lu.se/index.php/aio/article/view/16880/15262>

de los Reyes, P. (2010). En (o)jämtlik jämställdhet? Intersektionella perspektiv på ojämställdhet inom universitetsvärden. I de los Reyes, P. (Red.), *Vad händer med jämställdheten? Nedslag i jämställdhetens synfält*. Uppsala Universitet. Hentet fra <http://jamda.ub.gu.se/handle/1/613>

de los Reyes, P. (Red). (2011). *Postkolonial feminism, vol. 1*. Hägersten: Tankekraft Förlag.

de los Reyes, P. og Mulinari, D. (2014). *Interseksjonalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber AB.

Gullikstad, B., (2010). Når likestilling blir ulikhet. Interseksjonalitet i arbeidslivet. I Berg, A.J., Flemmen, A.B., & Gullikstad, B. (Red.), *Likestilte norskheter*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Gullikstad, B. (2013). Interseksjonalitet – et fruktbart begrep. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 37(nr. 1), 68-75. Hentet fra https://www.idunn.no/tfk/2013/01/interseksjonalitet_-_et_fruktbart_begrep

Gullikstad, B., Lauritsen, K. & Berg, A.J. (2002). *Om konstruksjoner av kategorien innvandrerkvinne*. (SINTEF STF38 A02507). Trondheim: Sintef - Institutt for industriell miljøforskning.

Göransson, A. & Lidegran, I. (2005). En gränslös akademi? Vägar till den akademiska toppen med utländsk bakgrund i bagaget (257-282). I Anita Göransson (Red.) *Makten och mångfalden. Eliter och etnicitet i Sverige* (Ds 2005:012). Stockholm: Elanders Gotab. Hentet fra <http://www.regeringen.se/49baf9/contentassets/650a3bc16d5141aab0ce6c5a9aa00ae2/makten-och-mangfalden-eliter-och-etnicitet-i-sverige>

Hjardemaal, F. (2014). Vitenskapsteori. I Kleven, T. A. (Red.) *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Bergen: Fagbokforlaget.

Häyrén Weinestål, A. (2010). Kan man diskriminera kvinnor? Har kvinnor sämre arbetsvillkor än män i akademien? I de los Reyes, P. (Red.), *Vad händer med jämställdheten? Nedslag i jämställdhetens synfält*. Uppsala Universitet. Hentet fra <http://jamda.ub.gu.se/handle/1/613>

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod. Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Merriweather Hunn, L. R., Guy, T. C. & Mangliitz, (2006). *Who Can Speak for Whom? Using Counter-Storytelling to Challenge Racial Hegemony*. Paper lagt frem på Adult Education Research Conference, Minneapolis. Hentet fra <http://newprairiepress.org/cgi/viewcontent.cgi?article=2503&context=aerc>

Mills, S. (1997). *Discourse*. London: Routledge.

Moen, T. & Karlsdóttir, R. (Red.). (2011). *Sentrale aspekter ved kvalitativ forskning*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Molina, I. (2004). Intersubjektivitet och interseksjonalitet för en subversiv antirasistisk feminism. *Sociologisk forskning*, 41(3). 19-24. Hentet fra: <http://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:1092797/FULLTEXT01.pdf>

Molina, I. (2010). Interseksjonernas förflutna – sexismens och rasismens gemensamma spar. I de los Reyes, P. (Red.), *Vad händer med jämställdheten? Nedslag i jämställdhetens synfält*. Uppsala Universitet. Hentet fra <http://jamda.ub.gu.se/handle/1/613>

Mählck, P. (2013). Academic women with migrant background in the global knowledge economy: Bodies, hierarchies and resistance. *Women's Studies International Forum* 36: 65-74.

Mälck, P.&Thaver, B. (2010). Dialogue on gender and race equality: Conversations between Sweden and South Africa. *South African Review of Sociology*, 39(2), 361-379. doi: 10.1080/21528586.2008.10425095

Orupabo, J. (2014). Interseksjonalitet i praksis: Utfordringer med å anvende et interseksjonalitetsperspektiv i empirisk forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, 22(4). 329-351.

Riessman, C. K. (2011). What's Different about Narrative Inquiry? Cases, Categories and Contexts. I Silverman, D. (Red.), *Qualitative Research. Issues of Theory, Method and Practice* (s. 310-330). London: SAGE Publications Ltd.

Rugkåsa, M. (2008). Majoriteten som premissleverandør i "flerkulturelt" arbeid. I Otterstad, A. M. (Red.), *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold: fra utsikt til innsikt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Smeby, J. C. (2002). Universitetets utfordringer. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 43(4). 555-566. Hentet fra https://www.idunn.no/tfs/2002/04/foredrag_-_aktuell_debatt_universitetenes_utfordringer

Sohl, L. (2010). Kön, klass, plats och svenskhet: Klassreseberättelser i dagens Sverige. I de los Reyes, P. (Red.), *Vad händer med jämställdheten? Nedslag i jämställdhetens synfält*. Uppsala Universitet. Hentet fra <http://jamda.ub.gu.se/handle/1/613>

Statistisk sentralbyrå¹, (2017). *Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys>

Statistisk sentralbyrå² (2017). *Innvandrere etter innvandringsgrunn*. Hentet fra <https://www.ssb.no/innvgrunn/>

Statistisk sentralbyrå³ (2017). *Studenter i høyere utdanning*. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utuvh/aar#relatert-tabell-5>

Statistisk sentralbyrå⁴ (2017). *Stor økning i yrkesmobiliteten fra 1800-tallet til i dag*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/stor-okning-i-yrkesmobiliteten-fra-1800-tallet-til-i-dag>

Statistisk sentralbyrå (2005). *Ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i norsk utdanning - en framtidig suksesshistorie?* Hentet fra <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/ungdom-med-ikke-vestlig-innvandrerbakgrunn-i-norsk-utdanning-en-framtidig-suksesshistorie>

Staubæs, D., & Søndergaard, D. M. (2006). Interseksjonalitet - udsat for teoretisk justering. *Kvinder, Køn og Forskning*, 2(3), 43-56.

Telhaug, A. O. (2005). *Kunnskapsløftet – ny eller gammel skole?* Oslo: J. W. Cappelens Akademisk Forlag.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse- En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Volckmar, N. (2011). Fra solidarisk samværskultur til (solidarisk) kunnskapssamfunn. Etterkrigens utdanningspolitikk som danningsprosjekt. I K. Steinsholt & S. Dobson (Red.) *Dannelse. Introduksjon til et ullent pedagogisk landskap* (s. 255-278). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Weinestål, A. H. (2010). Kan man diskriminera kvinner? Har kvinner sämre arbetsvillkor än män i akademien? I de los Reyes, P. (Red.), *Vad händer med jämställdheten? Nedslag i jämställdhetens synfält*. Uppsala Universitet. Hentet fra <http://jamda.ub.gu.se/handle/1/613>

Wilken, L. (2008). *Pierre Bourdieu*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.